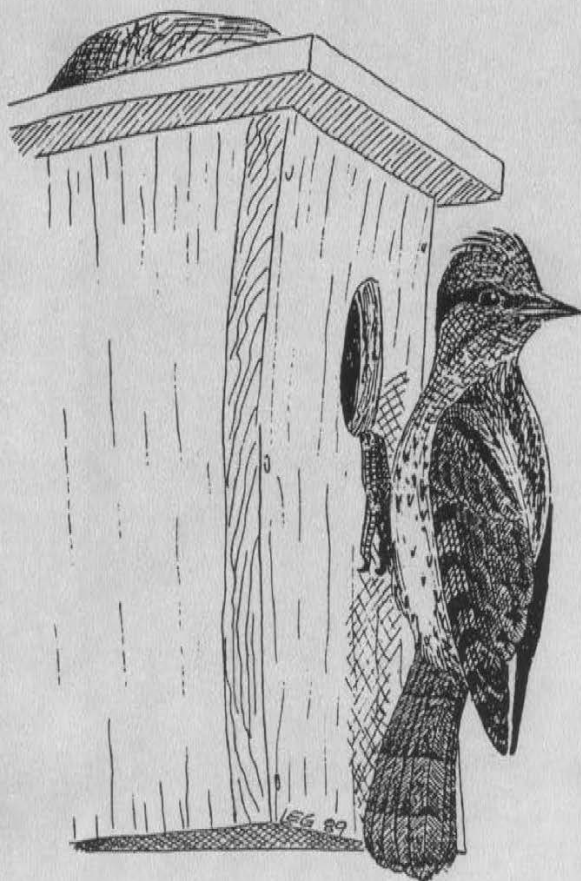


PIPLERKA

Årgang 20 — Nr. 3/4 1990



NORSK ORNITOLOGISK FORENING
VEST - AGDER

Redaksjonelt

Redaksjonen:

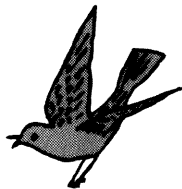
Ansv. red. Ole Aa. Brattfjord
Rundvn. 7D - 4500 Mandal (043 60238)

Runar Jåbekk
Jåbekk - 4500 Mandal (043 61406)

Finn Jørgensen
Sånum - 4500 Mandal (043 62930)

Tellef Vestøl
Dønnestad - 4740 Tveit (042 63541)

Nils Helge Lorentzen
Bryne ringv. 13 - 4560 Vanse (043 93469)



Piplerka kommer ut med fire nummer i året. Abonnementsprisen er 75 kroner, og kan innbetales til bankgironr. 9401 21 50894, eller postgironr. 0824 0394341. Piplerka trykkes i 500 eksemplarer. Annonsepriser: Helseid 500, halvside 250 og 1/3 side 150 kroner.

Aktuelle adresser:

NOF avd. Vest-Agder, boks 475, 4501 Mandal. Formann: Finn Jørgensen, Sånum, 4500 Mandal.

NOF Kristiansand lokallag, boks 4043 Kongsgård, 4602 Kristiansand S. Formann: Peder K. Knutson, Sleipners v. 13 C, 4600 Kristiansand.

NOF Mandal lokallag, boks 196, 4501 Mandal. Formann: Bernt Kåre Knutsen, Asalbakken 14, 4500 Mandal.

NOF Lista lokallag, boks 171, 4561 Vanse. Formann: Kåre Olsen, Brekne, 4563 Borhaug.

LRSK Vest-Agder /Leif E. Gabrielsen, boks 42, 4063 Voll.

Miljøhuset, Torjushegt. 7, 4500 Mandal (043 60604) - postadresse: Boks 196, 4501 Mandal.

Forsidetegning: Vendeheis (Leif E. Gabrielsen). Midtsidefotos: Kattugleunge og svarmeis (Finn Jørgensen).

Måkedød og atter måkedød!!

Denne sommeren har Mandals skjærgård blitt rystet av en nærmest total sjøfugltragedie. Minken har herjet fritt i flere måke- og makrellternekolonier, og av Mandals vel 170 hekkende par med makrellterne er det kun et fåtall som denne sommeren har fått unger på vingene. Dessuten er det ting som tyder på at en økologisk ubalanse begynner å gjøre seg gjeldende i Nordsjøen og Skagerrak.

På holmer som Store- og Lille Vengesholmen, samt Slettingen, har måkeunger dødd som fluer. (Se egen artikkel om dette inne i bladet). Jeg var selv ute på Store Vengesholmen i begynnelsen av august, og kunne da konstatere at kolonien var strødd med døde måkeunger. Senere har Runar Jåbekk estimert antall døde fugler, hovedsaklig unger, til godt og vel tusen!! Det vil si at minst en tredjedel av reproduksjonen i Mandals største sildemåkekoloni denne sommeren har gått tapt. Slikt merkes på lengre sikt, og det er derfor uhyre viktig at sjøfuglovervåkingen i skjærgården vår nå blir styrket, slik at vi gjennom den om mulig kan være med å forhindre slike tragedier i framtiden.

Vi har nemlig et spesielt ansvar for vår sørlige underart av sildemåke, som på Store Vengesholmen har sin største tetthet i landsmålestokk med sine vel 2.500 hekkende par. Vi må nå sette alle gode krefter inn for om mulig forhindre at "vår" sildemåke ikke lider samme skjebne som den nordnorske, som siden tidlig i 70-årene har hatt hekkesvikt og betydelig bestandsnedgang.

I Mandal har miljøvernleder Henrik Lund fått gjennomslag for å øke skuddpremien på mink til 50 kroner. Skuddpremien ble gjeninnført i Mandal i juli i år, og var da på 25 kroner. Økningen av skuddpremien er et lite skritt på veien for å få bukt med minkproblemet. Bestanden må ned, og det raskt.

Med tanke på at en enslig mink i løpet av kort tid kan utrydde en ternekoloni på 50 til 100 par, bør nok Henrik Lund i Mandal sterkt vurdere om ikke skuddpremien bør skrus enda noen hakk høyere for dermed å stimulere til økt jakt på mink. Jeg mener, ternene var jo tross alt her først!!

Det er sannelig "ikkje greitt å vere foggel i dag", sang Stavangerensemblen for noen år siden. Og det er "sannelig" sant. I kjølvannet av sommerens sjøfugltragedie kan vi med rette undre oss over hvor stort lenger vi skal kunne glede oss over måkeskrik og ternestup! Fem år til? Ti år? Om sommeren finner de ikke lenger mat, og om vinteren renser vi strendene for oljedøde sjøfugler! Skal sønnen min få oppleve det yrende livet i skjærgården når han vokser til, eller må han leve med et dødt hav og med en livløs og taus himmel? Eller kanskje han må basere seg på et liv innendørs på grunn av dødelig ultrafiolett stråling fra solen som før var symbolet på selve livet? Utsiktene er i alle fall ikke særlig lyse! Dessverre.

Ole Aa. Brattfjord

Skjebstad/Mandal 25.september 1990

Formannen har ordet

Seier til miljøvernert!!

Etter lang venting, faktisk etter mange års venting fra vår side, har den etterhvert berømte "firerbanden" ved Nesheimvann Naturreservat fått sine dommer. Lyngdal herredsrett gikk inn for å straffe bøndene etter titalen. Noen mindre endringer ble det, men det at titalen ble opprettholdt og bøndene dømt, teller mest i denne sammenheng. Dommen vil nemlig være med å danne retningslinjer for utfallet av tilsvarende saker ellers i landet. Dette vil nok gi friskt mot til mange miljøvernere rundt om i landet. Hvor mange ganger er ikke viktige saker blitt henlagt grunnet liten velvilje hos fylkesmennene til å anmelde slike saker. Det vises hele tiden til tidligere dommer og om hvordan utfallet er blitt. Fylkesmennene rundt om har vært redde for å "drite seg ut". Slik var det også i Vest-Agder. Vi påpekte ulovligheter ved flere anledninger overfor miljøvernavdelingen, uten at det ble iverksatt noen strenge reaksjoner fra disse. Nå, når hele den ornitologisk viktige Nesheimsumpen ble drenert bort, våknet de. Da var de bare nødt. Vi ville ha klaget til Miljøverndept. om dette ikke ble tatt alvorlig. Miljøvernavdelingen skal jo tross alt være miljøvernere og ivareta disse interessene.

Den gang Ramsar områdene ble opprettet i Norge var alt klart for at Lista, med sine utvalgte områder, skulle bli med. Men slik ble det ikke, våtmarksplanen var ikke godkjent og områder som ikke var nasjonalt vernet kunne ikke taes med.

I år fikk vi sjansen igjen. Fra NOF avd. Vest-Agder har vi hatt kontakt med DN og M.avd angående opprettelse av Ramsar-område på Lista. Vi ble nemlig klar over at det skulle være en Ramsar-konferanse i Montreaux i juni 1990.

Det ble utarbeidet papirer på nytt, da papirene fra forrige behandling var kommet bort (høyst merkelig, men ikke uvanlig), og dette ble sendt DN. Miljøvernavdelingen i Vest-Agder gjorde her en kjempefin jobb og fikk samlet inn materiale og levert dette til Direktoratet innen den gitte tidsfristen. Men, også denne gang skulle det være skjær i sjøen. Andre fylker som skulle utføre samme jobben fikk ikke gjort dette og derfor kunne ikke Vest-Agder bli med i denne omgangen. Hvor mye penger skal egentlig brukes på dette. Først ligger det uttallige timer i feltarbeid. Deretter kontorarbeid og atter kontorarbeid og dessverre atter en gang kontorarbeid. Etter henvendelse til DN får jeg opplyst at det muligens vil være et lite håp om å få det behandlet i 1991.

Listas flotte og fuglerike våtmarker trenger i høyeste grad internasjonalt vern, men det vi trenger mest er tydeligvis idealistiske naturvernere. Uten disse kunne gjerne hele de flotte områdene være borte uten at det ville blitt registrert for folk fra en eller annen etat ville lure på hvorfor denne nepeåkeren, kornåkeren eller hva det nå ble brukt til, var fredet som våtmark. Her var jo ingen annen våtmark enn bøndene vanningsanlegg !!

Takk, alle våre støttespillere.....

Finn Jørgensen
Sånum/Mandal 25.09.1990

FUGLEKASSER - *Hobby og forskning*

Runar Jåbekk

Snekring og uthenging av fuglekasser er vel noe de aller fleste fugleinteresserte har drevet med. Omfanget og motivasjonen for å drive med fuglekasser kan ha vært svært forskjellig. De fleste synes vel det er en glede i seg selv å kunne hjelpe småfuglene med gode hekkplasser. Spenningen ved å følge med under hekkingen, samt at man ofte kan øke lokalbestanden av enkelte arter er også gode grunner for å drive med fuglekasser. Spesielt i områder der det er få naturlige reirplasser, slik som i ungsog og plantefelt, kan lokalbestanden av meiser og svarthvit fluesnapper økes betydelig.

Vil man i tillegg til dette gå mere systematisk til verks, med regelmessig sjekking og notering av det som skjer i kassene, kan man bidra med interessante data. Det er en lang rekke spørsmål man kan stille seg. Hvordan varierer de forskjellige hekkedata fra sted til sted eller fra år til år? Starter for eksempel hekkingen tidligere etter en mild vinter? Øker kullstørrelsen når våren kommer tidlig - og vil i så tilfelle flere unger komme på vingene pr. kull?

Selv om man ikke skulle oppdage de store sensasjoner er det viktig å ha et referansemateriale fra normale tilstander. Man vil dermed raskere kunne oppdage når noe unormalt inntreffer. I et svensk prosjekt på svarthvit fluesnapper (Nyholm og Myhrberg 1977) ble det f.eks. oppdaget at hekkesuksessen var betydelig redusert hos fugler som hekket langs en sur innsjø. Senere undersøkelser viste at dette skyldtes aluminiumsforgiftning gjennom føden, nemlig vannlevende insekter (Nyholm 1981).

Jo nøyer man følger med og noterer om av det som skjer i kassene, desto mere interessant vil man oppdage. Om man selv ikke har så stort antall kasser, vil man ved å samle data fra flere observatører kunne få stort nok materiale til å kunne se reelle variasjoner.

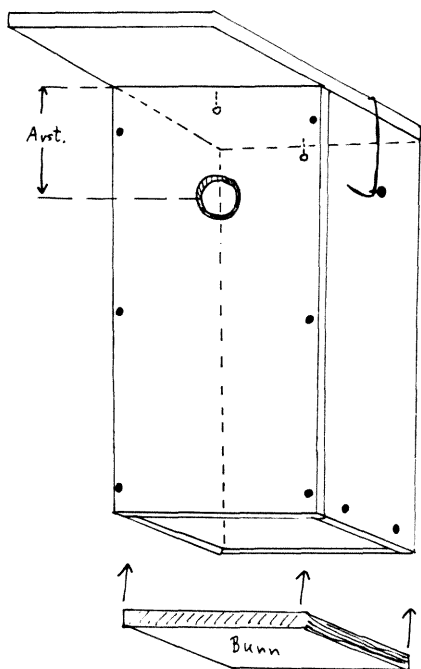
Når man har bestemt seg for å henge ut fuglekasser er det første spørsmålet som melder seg: Hva slags kasser skal jeg satse på? Det vil da være mange ting å ta hensyn til. For det første bør man jo satse på arter som normalt hekker i området. Det finnes flere gode bøker med forslag til hva slags kasser man kan lage. De beste er "Vi studerer fuglene" av Trond Vidar Vedum og "Fugler og fuglekasser" av Bjørn Bjørnsrud. Her finnes tips om hvordan man kan lage kasser for en hel rekke arter, bl.a. spesialkasser for arter som trekryper, tårnseiler linerle og lignende. Det synes som det er ganske vanskelig å få disse spesialkassene bebodd, men det kan jo være spennende å prøve. For de fleste er det nok de tradisjonelle kassene som er mest aktuelle

(se fig. 1). Småfuglekasser til meiser, svarthvit fluesnapper, vendehals og stør, samt større kasser til kvinand, perleugle og kattugle er det store muligheter for at blir tatt i bruk.

Snekring og opphenging

Fuglekasser kan i prinsippet snekres av alle typer bord. Det eneste krav er at kassa må være solid, og med flyvehullet tilpasset de innvendige mål. De innvendige mål kan gjerne være større enn de som er oppgitt i fig.1. Det virker som om de fleste arter foretrekker romslige kasser. Kassens viktigste mål er flyvehullet. De fleste arter vil helst ha flyvehullet så lite som mulig, bare de selv kommer inn.

FUGLEHOLKER



To spiker på innsiden av taket hindrer dette i å gli fram og tilbake. Ellers festes taket ved hjelp av en stållård som strekkes over taket på tvers.

Bunnen festes 1 cm opp i holken

Kassestype	Vegger	Tak	Bunn	Avst.	FLYGEHULL DIAMETER
Blåmeis (A)	12,5 · 25	12,5 · 20	12,5 · 9,5	6	2,7
Kjøttmeis (B)	15 · 25	15 · 25	15 · 11,5	7	3,2
Stor (C)	15 · 35	15 · 25	15 · 11,5	8	5,0
Perleugle (D)	22 · 45	22 · 35	22 · 18	10	8,5
Kattugle (E)	25 · 60	25 · 40	25 · 20	15	12,0

Alle mål
i cm

Figur 1. Tegning og mål til tradisjonell bordkasse.

Kasseskjema

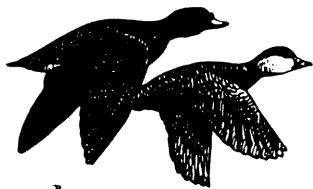
Navn og adresse:

Rune Jølle

JIP: 61/406

Ar: 20

Kassenummer	Kassetype	Høyde o. bakken	Sted	Hekkende art	Egg- dato	Kullstørrelse	Utl. unger	Merknader
127	B	2	Kristdal	S.H.	V ^{11/5}	7	7	5 egg ^{15/5} , 7 egg + 9 v. H. 161. 735 ^{23/5} , 7 pull m. H. 266. 323-328 ^{1/6}
128				R. l. m. s.	V ^{24/4}	13	2	14 egg m. ^{15/5} , 9 egg ^{15/5} , 13 egg + 9 m. E. 223. 902 ^{15/5} , 5 m. s. ^{21/5}
129				S.H.	V ^{4/5}	6	6	2 egg ^{15/5} , 6 egg + 9 v. H. 144. 742 ^{23/5} , 6 pull m. H. 266. 316. 321 ^{1/6}
130				S.H.	V ^{17/5}	8	8	7 egg S.H. ^{15/5} , 7 egg ^{23/5} , 5 egg ^{15/5} , 8 pull m. H. 266. 320-327 ^{1/6}
131				S.H.	V ^{23/5}	7	7	1 egg ^{15/5} , 1 egg ^{23/5} + 9 m. H. 266. 016, 7 pull m. H. 266. 323-329 ^{1/6}
132				S.H.	V ^{11/5}	7	7	5 egg ^{15/5} + 9 m. H. 266. 011, 7 pull m. H. 266. 307-315 ^{1/6}
133					V			Ikke sett
134					V			Ikke sett
135				S.H. K. l. m. s.	^{23/5} 27/4	7 12	3	Ikke sett 7 egg ^{15/5} , 7 egg ^{15/5} , 3 pull m. H. 266. 320-323 ^{1/6} 6 egg ^{23/5} , 12 egg + 9 m. E. 178. 752 ^{15/5}
136				S.H.	V ^{11/5}	6	6	7 egg ^{15/5} , 6 egg + 9 m. H. 266. 015 ^{23/5} , 6 pull m. H. 266. 323-327 ^{1/6}
137				S.H. K. l. m. s.	^{1/6} ^{5/5}	5		1 egg ^{15/5} , 5 egg ^{15/5} , 1 egg ^{23/5} , 6 egg + 9 m. E. 178. 752 ^{15/5}
138				S.H.	V ^{13/5}	7	7	2 egg ^{15/5} , 7 egg ^{23/5} , 7 pull m. H. 266. 316-320 ^{1/6}
139				R. l. m. s.	V ^{24/4}	14	2	1 pull m. E. 223. 902 ^{15/5} , 9 egg ^{15/5} , 7 egg + 9 m. E. 223. 901 ^{15/5} , 6 pull m. H. 266. 323-329 ^{1/6}
140				S.H.	V ^{13/5}	8	8	3 egg ^{15/5} , 3 egg + 9 m. H. 266. 015 ^{23/5} , 8 pull m. H. 266. 323-329 ^{1/6}



STØTT Norsk Fuglevern

Fondet har som formål å skaffe
midler til fuglevern i vid forstand.
Vi ber fugleinteresserte om hjelp!

Bankgironr. 6404.09.53556
Postgironr. 5 54 72 03

Carl A. Jacobsens minnefond:
Kontonr. 7319.09.56692

Dette vises spesielt hos blåmeis og svartmeis, som konsekvent velger de kassene som har minst hull. Et unntak er rødstjerten, som ofte velger kasser med stort flyvehull. Under selve snekringen er det viktig at bordets margside kommer ut. Hvis ikke vil kassene lett slå seg og gape i sidene. Det er også viktig å bruke spiker som er lange nok og galvaniserte. Kasser der lokket kan åpnes er mere solide enn dem hvor forstykket eller siden kan åpnes. Det er viktig at lokket er godt festet, f.eks. med ståltråd, da vind og rovvilt (mink, katt o.l.) ellers kan rive av lokket. For at kassene skal være lengst mulig er det viktig at de blir beiset eller impregnert, dersom de ikke er bygd av impregnerte materialer. Vinteren er den ideelle snekretiden. Har du planer om å snekre mange kasser er det lurt å benytte samlebandsprinsippet.

Kassene må henges opp i god tid før hekkingen starter. Meisekasser bør være på plass i månedsskiftet mars/april, mens rundt 1.mai er passe for svartvit fluesnapper. Kvinandkasser bør henges ut før isen går om våren, mens uglekasser helst bør være på plass allerede om høsten.

Kasser som henges opp i trær bør festes med tau. Bruker man spiker eller ståltråd i friske trær, kan dette skape store problemer om treet senere havner på et sagbruk. Kassa har også lettere for å sprekk ved bruk av spiker og ståltråd. Opphengningstauet må etterses og skiftes før det blir for stramt og ryker. Henger man kassa i tørre eller døde trær unngår man at tauet ryker når treet vokser, men pass på at treet er såpass solid at det ikke faller ned! Kassene kan henges opp i alle typer skog, selv om enkelte arter har forkjærlighet for spesielle biotoper. Svartmeisa foretrekker f.eks. granskog. Har du mange kasser, og planer om å sjekke dem regelmessig bør de være relativt lett tilgjengelige. For det første bør de henge så lavt at de kan kontrolleres fra bakken, altså ca 1,5 meter høyt. Skal det ringmerkes i kassene er dette nærmest en nødvendighet. Dette er høyt nok for de fleste artene, men stør og ugler vil gjerne ha dem noe høyere (3-4 meter). Henges kassene langs stier, dyretråkk eller skogsbilveier med lite trafikk vil sjekkingen gå utrolig mye lettere enn om

de er villkårlig spredt rundt i terrenget. Lettere å finne igjen blir de også! Har du tenkt å følge nøye med, og notere det som skjer er det nødvendig å nummerere kassene. Selv om de fleste kasser blir tatt i bruk etter et år eller to vil det alltid være enkelte kasser som av uforklarlige grunner ikke blir benyttet. Disse vil ofte bli tatt i bruk om de flyttes litt, gjerne bare noen meter.

Sjekking og notering

Vil man følge nøye med i det som skjer i kassene er det nesten nødvendig å føre nøyaktige notater. En rask og forsiktig sjekk av kassen vil normalt ikke skade fuglene. Man må likevel la hensynet til fuglene komme først. Rugende fugler må ikke skremmes av reiret for at man skal sjekke reirets innhold. Generelt tåler alle artene minst i starten av hekkingen. Spettmeisa er en art man må være forsiktig med. Den murer jo som kjent ofte mye inne i kassa, og når man tar av lokket kan noe av "murpussen" lett løse og ødelegge reir og egg.

Hva som noteres, og hvor ofte kassene må sjekkes avhenger av hvilke opplysninger man er interessert i å få. Et eksempel på et enkelt skjema til å føre observasjoner på er vist i figur nr. 2. For å få bra kontroll på de hekkeopplysninger som er nevnt der bør kassene sjekkes ca i gang pr. uke. Personlig fører jeg ikke opp artsnavn før det er lagt egg i kassa. Dette fordi flere arter ofte bygger/påbegynner flere reir, for til slutt å velge seg ut ett der hekkingen gjennomføres. Dette er i det minste vanlig hos kjøttmeis, spesielt der det er tett med kasser.

Eggeleggingstidspunktet er datoen da 1. egg blir lagt. De aktuelle artene legger vanligvis ett egg pr. døgn, og man kan lett regne seg tilbake til dato for første egg hvis kullet ikke er fullagt. Meisereir som er dekket av reirmaterialer er ganske sikkert ikke fullagte. Kullstørrelse vil si antall egg i fullagte kull. Kullet er temmelig sikkert fullagt hvis fuglen ligger på eggene eller skremmes av reiret midt på dagen. Meisereir som ikke er dekket av reirmaterialer er også oftest fullagte.

Ringmerking

Driver man med ringmerking, kan man få mange interessante resultater av merking i fuglekasser. Enkelte arter, slike som ugler og kvinand er svært vanskelig å fange utenom fuglekasser, og kassemerking er derfor en forutsetning for å få et rimelig stort merketall av disse artene. For de vanlige kassehekkene vil man også kunne få betydelige merketall ved ringmerking i kassene. Det mest aktuelle er å merke reirunger. Dette går helt fint, og det er ubetydelig fare for at reiret skal forlates. Ved merking av ugleunger skal man dog være oppmerksom på at hunnen av og til kan angripe ved reiret. Pass derfor på øynene, da klørne er skarpe og ugla angriper raskt og lydløst.

Man må være atskillig mere forsiktig om man vil merke de voksne fuglene på reir. Svarthvit fluesnapper hunnen kan tas på reir under rugingen uten at den skyr reiret. Meiser derimot må ikke fanges i rugetiden, da det er sjanser for at de kan forlate reiret. I ungeperioden, i forbindelse med foring, kan de voksne trygt. Dette er ofte svært tidkrevende. Enklest gjøres det med en pappbit festet med en stift over hullet, og som kan trekkes ned foran hullet med ei fiskesene.

Foruten opplysninger om trekkretning og overvintringssteder kan man få svar på en rekke interessante spørsmål ved regelmessig ringmerking og sjekking i fuglekassene. Vender f.eks. fuglene tilbake til samme kassa hvert år? Er det de samme fuglene som legger spesielt store, eller spesielt små, kull år etter år? Legger kanskje eldre fugler gjennomsnittlig større kull enn de yngre?

Man får i det hele tatt bedre kontroll med hva som egentlig skjer i kassene. Et godt eksempel på dette er ei svarthvit fluesnapper ♀ som ruget på 7 egg i ei kasse på Jåbekk 30.05.90. 7 dager senere ble kassa sjekket igjen, og var da ødelagt av vendehals. 07.06.90 ble så denne ♀ kontrollert i ei kasse på Hogganvik (ca 10 km unna) der den ruget på 4 egg! Denne episoden viser hvor raskt svarthvit fluesnapper kan starte ny hekking hvis første forsøk mislykkes. Det er også interessant at den flyttet såpass langt (ca. 10 km) før den startet ny hekking. Dette til tross for at det var flere ledige kasser i

nærheten av den første hekkeplassen. Dette er kanskje en tilpasning til det faktum at vendehalsen ofte "raserer" et stort antall kasser i det området den hekker?

En annen interessant episode hendte i et kassefelt ved Kvistedal i 1989. 31.05 ble et nesten flyvedyktig kull med kjøttmeisunger merket i tillegg til den voksne hunnen. I ei kasse ca. 100 meter bortenfor ruget en svarthvit fluesnapper på 5 egg. Da kassene ble sjekket på nytt ei uke senere var kjøttmeisungene i den første kassa flydd, mens hunnen hadde kastet ut svarthvit fluesnapper hunnen i kassen bortenfor. Kjøttmeisa lå nå på 4 egg! I løpet av maks. 7 dager hadde den altså jagd ut fluesnapperhunnen og selv lagt 4 egg i sitt andre kull!

Predasjon i, og kamp om kassene

Har man mange kasser vil man regelmessig oppleve predasjon i disse. I småfuglekasser er vel den vanligste fienden katter. Den beste måten å hindre disse i å komme til kassens innhold er å sørge for at lokket er godt festet. Flaggspetten kan også gjøre endel skade både i bebodde og ubebodde kasser. Dette kan delvis forhindres ved å sette et metallstykke eller masse spiker rundt flyvehullet. Dette er tidkrevende, og kan også medføre at spetten hakker seg gjennom f.eks. sideveggen. I uglekasser kan måren være et stort problem. Det er ofte de samme kassene som blir robbet år etter år, og den beste løsningen er nok å flytte slike kasser.

I tillegg til predasjon er det også ofte stor kamp om kassene. Vendehalsen, som ofte raserer et stort antall kasser, er velkjent for de fleste som har drevet med fuglekasser. Problemet kan delvis løses ved at eventuelle tomme kasser i området inneholder flis eller gamle reirrester. Da vil som regel vendehalsen slå seg til i en av disse. Harde kamper mellom kjøttmeis og svarthvit fluesnapper er også vanlig. Fluesnapperen stikker oftest av med seieren, men kjøttmeisa vil i slike tilfeller oftest legge et nytt kull. Forlatte reir og uforklarlig død og elendighet vil man også oppleve, men det er det lite å gjøre noe med.

Resultater og diskusjon

I tidsrommet 1987 til 1989 har undertegnede hatt ca 200 småfuglkasser i "funksjon". De er blitt sjekket mer eller mindre regelmessig, og mest mulig data er samlet inn. Endel data er også mottatt fra andre medlemmer i NOF-Mandal lokallag. De aller fleste kassene henger i Mandal kommune. Som det fremgår av tabell 1 er det kun svarthvit fluesnapper og kjøttmeis som har brukt kassene i noe særlig antall. Jeg vil her presentere og diskutere de forskjellige hekkedata for disse to artene.

Som det framgår av tabell 1 er svarthvit fluesnapper den klart vanligste kassehekkende arten i området. Den prosentvise andel av Svarthvit fluesnapper i kassene har sunket fra 74,4% i 1987 til 61,5% i 1990. Det er mulig dette skyldes en økt bestand av meiser etter de siste forholdsvis milde vintrene.

Tabell 1. Antall okkuperte kasser fordelt på art og år. Kun kasser der egglegging er startet blir regnet som okkuperte.

Art	1987	1988	1989	1990
Svarthvit fluesnapper	180	108	135	123
Kjøttmeis	43	29	49	46
Blåmeis	9	9	15	14
Svartmeis	4	4	4	6
Vendehals	3	3	4	3
Kattugle	-	3	3	3
Kvinand	-	5	3	-
Stær	1	-	1	5
Spettmeis	5	-	1	-
Perleugle	-	-	1	-
Linerle	1	-	-	-
Rødstrupe	-	-	-	1
Totalt	242	161	217	200

Det gjennomsnittlige eggleggingstidspunktet (1.egg) hos svarthvit fluesnapper har vært svært stabilt i årene 1987-89. Det har da variert mellom 24.05 og 31.05. Dette ser ut til å stemme godt overens med andre undersøkelser i tilsvarende områder (Haftorn 1971 og Jåbekk 1985). I 1990 var

eggleggingstidspunktet 16.05. Dette er signifikant forskjellig fra de tre foregående år ($p < 0,01$). Studerer man figur 3 vil man se at eggleggingsdatoene omtrent ikke overlapper. De seneste kullene må antas å være fugler som har mislykkes i første hekkforsøk.

Det er naturlig å anta at denne tidlige eggleggingen i 1990 skyldes den ekstremt tidlige og milde våren. Løvtviklingen startet for eksempel ca 2 uker tidligere i 1990 enn i 1989. I følge Haftorn (1971) har den svarthvite fluesnapperen en tendens til å legge tidlig etter tidlig ankomst. Selv om det ikke kunne registreres at fluesnapperne ankom tidligere i 1990 enn i tidligere år, er det mulig at den tidlige våren tillot en raskere

hekkestart. Man kan jo anta at en tidlig vår vil gi bedre næringstilgang for fluesnapperne. Det vil da kunne føre til at det går raskere å komme i den kondisjon som er nødvendig for å starte hekkingen.

Den gjennomsnittlige kullstørrelsen er også noe høyere i 1990 enn i de foregående år, selvom den ikke er signifikant forskjellig (se tabell 2). Haftorn (1971) fant at den

Svarthvit fluesnapper.

Tabell 2. Hekkedata for Svarthvit fluesnapper i årene 1987-1990.

	1987	1988	1989	1990
Gjennomsnittlig eggleggingsdato	31.05 (n=32)	25.05 (n=37)	24.05 (n=92)	16.05 (n=75)
Gjennomsnittlig kullstørrelse	6,3 (n=99)	6,2 (n=103)	6,3 (n=123)	6,6 (n=197)
Gjennomsnittlig antall utflytne unger	6,0 (n=34)	5,9 (n=92)	5,6 (n=96)	6,3 (n=74)

Kjøttmeis

Tabell 3. Hekkedata for kjøttmeis i årene 1987-1990.

	1987	1988	1989	1990
Gjennomsnittlig eggleggingsdato	12.05 (n=10)	10.05 (n=5)	07.05 (n=29)	27.04 (n=30)
Gjennomsnittlig kullstørrelse	9,7 (n=23)	9,0 (n=25)	9,3 (n=40)	9,9 (n=37)
Gjennomsnittlig antall utflytne unger	8,7 (n=13)	8,3 (n=23)	8,8 (n=30)	9,2 (n=28)



gjennomsnittlige kullstørrelsen for 1493 norske kull var 5,93. Her er også tatt med omlagte kull, og da disse ofte er mindre enn første kull (Haftorn 1971) vil den gjennomsnittlige kullstørrelsen for første kull antagelig være noe høyere enn 5,93. I følge v. Haartman (1967) faller kullstørrelsen hos svarthvit fluesnapper utover i hekkesesongen raskere enn hos noen annen kjent fugl. Det er også ting som tyder på at eggleggingstidspunktet til en viss grad er arvelig betinget (Berndt and Winkel 1972). Også finske undersøkelser viser en klar synkende kullstørrelse utover i sesongen (Järvinen and Väisänen 1983). Det er derfor rimelig å anta at den relativt høye gjennomsnittlige kullstørrelsen i 1990 henger sammen med at fluesnapperne dette året startet hekkingen ekstremt tidlig.

Antallet utflytne unger ligger naturlig nok noe under gjennomsnittlig kullstørrelse. Svinnet i tiden fra egglegging til ungene flyr er likevel relativt lite (4,5-9,5%). Det aller meste svinnet kommer av uklekte egg. Det er svært få unger som dør i ungetiden.

Som det framgår av tabell 1 har antallet hekkinger av kjøttmeis variert mellom ca 30 og ca 50 i årene 1987-1990. Den prosentvis andelen av kjøttmeis i kassene har økt fra 17,8% i 1987 til 23,0% i 1990. Hovedgrunnen til dette er nok en økt lokalbestand på grunn av de siste milde vintrene.

Det gjennomsnittlige eggleggingstidspunktet hos kjøttmeisa har ligget rundt 10.05 i årene 1987-1989. Dette ser ut til å stemme bra med Haftorn (1971), som oppgir at 1.egg oftest legges i første halvdel av mai. Også egne tidligere undersøkelser i Vest-Agder tyder på at dette er normal eggleggingstid (Jåbekk 1985). I 1990 var den gjennomsnittlige eggleggingstiden hos kjøttmeis 27.04, altså nesten 14 dager tidligere enn i de foregående årene. Disse tidspunktene er signifikant forskjellige ($p < 0,01$). Som det fremgår av figur 4 er det nesten ikke overlapping av eggleggingstidspunktene fra 1990 sammenlignet med 1987-1989.

Det er nærliggende å sette dette i forbindelse med den milde ettervinteren og den tidlige våren 1990. Unormal god næringstilgang kan ha medført at fuglene kom tidlig i god nok kondisjon til å starte hekkingen.

Den gjennomsnittlige kullstørrelsen har variert fra 9,0 (1988) til 9,9 (1990). Dette ser ut til å stemme godt med andre undersøkelser. Haftorn (1971) oppgir et gjennomsnitt på 10,3 egg i 64 norske førstekull. Egne undersøkelser i et tilsvarende område i 1984 gav i gjennomsnitt 9,7 egg (Jåbekk 1985). Som hos svarthvit fluesnapper er det svært lite svinn fra egglegging til ungene flyr. Det er ingenting som tyder på at fødetilgangen i ungetiden er begrensende, da overlevelsen tilsynelatende er like stor i de største kullene som i de små.

Spesielle episoder

Ved en regelmessig og relativt omfattende registrering i fuglekasser vil man alltid få endel mer eller mindre spesielle opplevelser. Jeg vil her kort nevne et par slike.

Rødstrupe er en art som svært sjeldent hekker i fuglekasser. Haftorn (1971) nevner kun ett tilfelle der rødstrupe er konstatert hekkende i fuglekasse. Det var i en kasse av åpen type, beregnet på gråfluesnapper. I ei kasse tilhørende Villen Vedeler på Vestre Håland ved Mandal hekket det i 1985 rødstrupe i ei kasse med mål tilpasset kjøttmeis (Jåbekk 1987). Denne kassen hadde dog ganske store sprekker mellom forstykket og veggene, slik at rødstrupen hadde en viss oversikt med omgivelsene under rugingen. Rødstrupen fikk forøvrig fram to kull i denne kassa dette året. I 1990 hekket rødstrupen i en vanlig kjøttmeiskasse ved Mandal. Kassa hang ca 2 meter høyt i en alm, var helt tett, og flyvehullet var ca 35mm i diameter. Rødstrupen bygde ikke noe eget reir, men eggene ble lagt på et underlag av mose (påbegynt meisereir). Høyden fra reiret til flyvehullet var ca 15 cm. Rødstrupen kunne med andre ord ikke se ut av kassa under rugingen. Det ble lagt 7 egg (1.egg 25.05), og 7 unger kom på vingene. Hva kan så grunnen være til at rødstrupen av og til tar i bruk fuglekasser til reirplass? Bengtson (1989) fant i 1989 en løvsanger som hekket i et gammelt gråtrostreir ca 3,5m over bakken, og antydte at det kunne være en metode for å beskytte seg mot smågnagere. Dette er kanskje en fornuftig forklaring på fuglekassehekkende rødstruper også?

En annen spesiell opplevelse hadde jeg med et kjøttmeiskull i 1989. Den 05.06 merket

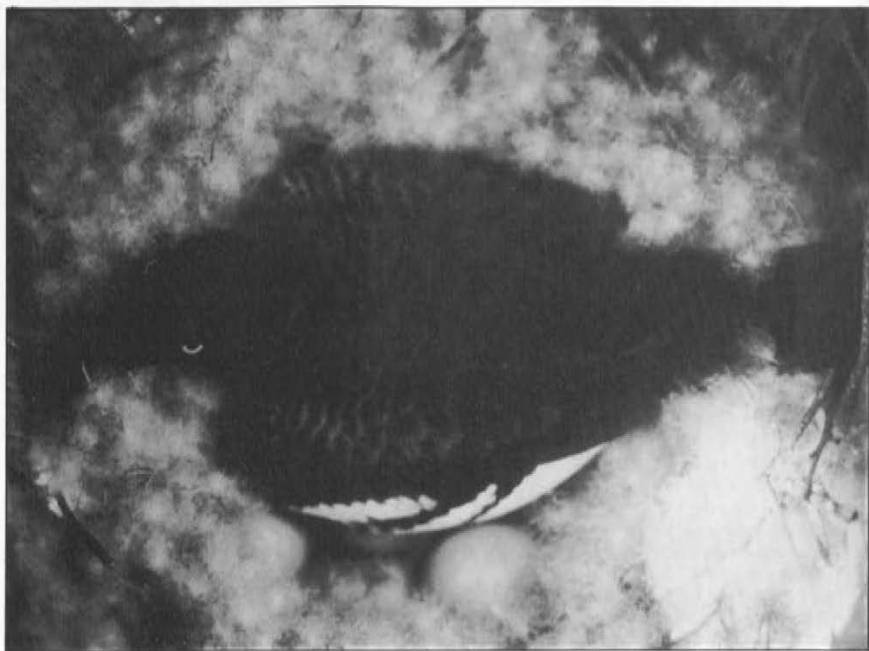
Perleugle er en artig fugl å få som leieboer i fuglekassen.

(Foto: Ole Aa. Brattfjord).

jeg 7 kjøttmeisunger som var anslagsvis 1 uke gamle. Alt så da ut til å være normalt. Den 15.05 ble kassa sjekket på nytt. Alle ungene, bortsett fra en, var da flydd. Den gjenværende ungen var ganske spesiell. Fjærutviklingen hadde på et vis stoppet opp på fuglens høyre side. Dens venstre side var såpass langt utviklet at den ville vært flyvedyktig om høyre side hadde vært normal. På fuglens høyre side var fjærutviklingen stoppet før fjærene var brutt ut av fjærposene, anslagsvis da den var ca 1 uke gammel. Denne forskjellen gikk nøyaktig midt over fuglen på langs. Selv på hodet og halen var venstre del helt utviklet, mens fjærene på høyre side ikke var brutt ut av fjærposene. Utenom fjærutviklingen så ungen ut til å være normalt utviklet på høyre side. Ungen ble matet av hannen, dessverre ble ikke kassen sjekket senere, men det er jo nokså innlysende at denne ungen var sjanseløs.

Blanda kull med kjøttmeis og svarthvit fluesnapper har jeg opplevd to tilfeller av. I 1989 ble det lagt et kjøttmeisegg i et reir med 5 egg av svarthvit fluesnapper. Hekkingen forløp helt normalt, og den ene kjøttmeisungen vokste opp sammen med fluesnapperungene. I 1990 var det ei kjøttmeis som "overtok" et reir med 3 fluesnapperegg, og selv la 4 egg sammen med fluesnappereggene. Kjøttmeisa ruget deretter ut alle 7 eggene, og fostret opp 3 fluesnapperunger og 4 kjøttmeisunger. Nå er jo heldigvis det meste av atferden til disse artene styrt av instinkter, ellers kunne man kanskje fått kjøttmeiser som trakk til tropisk Afrika og svarthvit fluesnapper på fuglebrettet til vinteren!

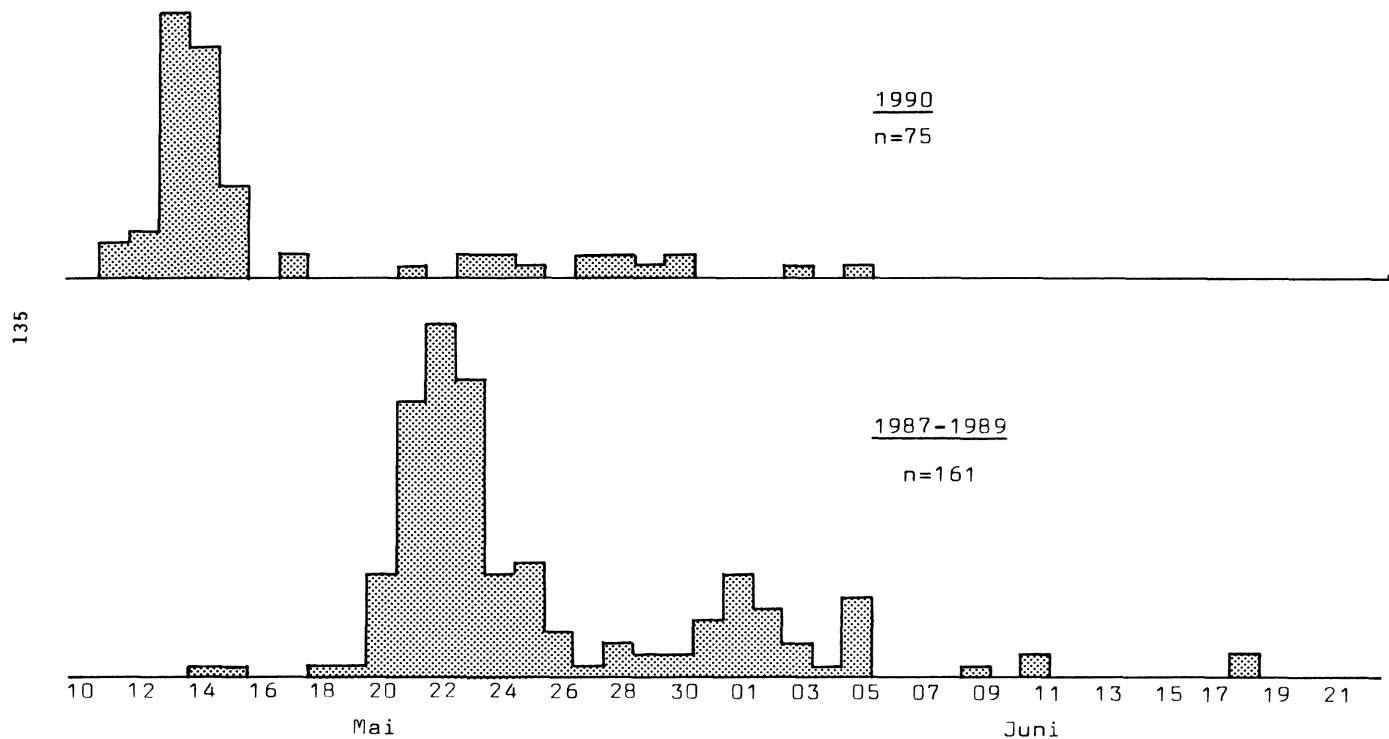
Til slutt vil jeg takke de personer som har bidratt med hekkedata fra sine fuglekasser: David Drangslund, Jarle Egset, Gunnar Gundersen, Arnfinn Henriksen, Tørris A. Klev og Frode Larsen.



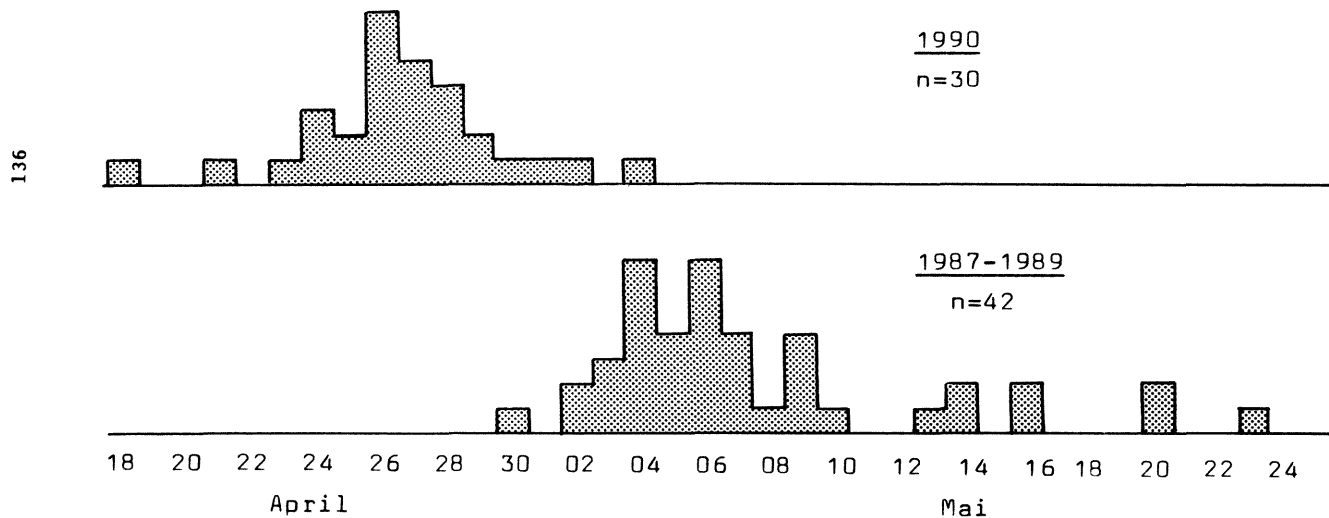
Kvinanda slår seg gjerne ned i passende holker. Ikke sjelden hender at to ♀♀ legger eggene sine i den samme holken - på grunn av mangel på egnede reirplasser.

(Foto: Ole Aa. Brattfjord).

Figur 3. Eggleggingstidspunkt hos svarthvit
fluesnapper 1990 sammenlignet med
årene 1987-1989.



Figur 4. Eggleggingstidspunkt hos kjøttmeis i 1990 sammenlignet med årene 1987-1989.



Litteratur

- Bengtson R. (1989) : Løvsangerhekkning høyt over marken.
Larus marinus 18.
s. 45.
- Berndt R. and Winkel W. (1972) : On the relationship between the date
of birth and the reproductive cycle
of female Pied Flycatchers (*Ficedula hypoleuca*).
Proc. Int. Ornithol. Congress 15.
s. 630.
- Bjørnsrud B. (1968) : Fugler og fuglekasser.
J. W. Cappelens forlag, Oslo.
109 s.
- Haartman L. von (1967) : Clutch-size in the pied flycatcher.
Proc. XW. Int. Ornithol. Congress.
s. 155-164.
- Haftorn S. (1971) : Norges fugler.
Universitetsforlaget, Oslo.
862 s.
- Järvinen A. and Väisänen R. A. (1983) : Egg size and related reproductive
traits in a southern passerine *Ficedula hypoleuca*
breeding in an extreme northern environment.
Ornis Scandinavica 14.
s. 253-262.
- Jåbekk R. (1985) : Hekkesuksess hos svarthvit fluesnapper og
kjøttmeis som hekker nær sure vann.
Hovedoppgave-Telemark Distrikthøgskole, Bø.
50 s.
- Jåbekk R. (1987) : Rødstrupehekkning i fuglekasse.
Piplerka 17.
s. 117.
- Nyholm N. E. I. og Myhrberg H. E. (1977) : Severe eggshell defects and impaired
reproductive capacity in small passerines
in Swedish Lapland.
Oikos 29.
s. 336-341.
- Nyholm N. E. I. (1981) : Evidence of involvement of aluminium in
causation of defective formation of
eggshells and of impaired breeding in wild
passerine birds.
Environmental Research 26.
s. 361-371.
- Vedum T. V. (1985) : Vi studerer fuglene (2. utgave).
J. W. Cappelens forlag, Oslo.
148 s.

Kunngjøring om den ornitologiske virksomheten ved Lista fyr

Den ornitologiske virksomheten ved Lista fyr har økt kraftig i omfang de siste årene. Noe den påfølgende rapporten gir et klart bilde av. Bak denne kunngjøringen står formannen i Lista lokallag, Kåre Olsen, formann i NOF avdeling Vest-Agder, Finn Jørgensen, prosjektleder Jan Erik Røer og Nils Helge Lorentzen, som er leder for Lista ringmerkingsgruppe.

Lista fyr og områdene rundt, har i alle år vært vekjent av ornitologer og lokalbefolkning for å være særdeles fuglerike. Årsakene til dette er først og fremst den geografiske plassering, som rasteplass for trekkfugl fra hele Skandinavia og de arktiske områder, før de må foreta trekket over sjøen til kontinentet.

Det som er spesielt for området er imidlertid at det kan tilby rastemuligheter for alle typer fugl, i det veldig mange biotyper er representert i større eller mindre grad. Her finnes trær og busker med skjul og mat for småfugl. Videre alle graderinger fra tørre til meget fuktige åpne områder, samt grunne vik og pytter med stort næringstilbud og le-muligheter for større arter som ender, gjess og vadere.

Fra fyrbakken kan man i løpet av en høst observere i nærheten av 200 forskjellige fuglearter. Om våren er det noen færre (170 arter våren 1990). Artsvariasjonen og antallet trekkende fugl av endel arter ved Lista fyr (grågås, storskarv og rovfugl) er også helt unik for landet som helhet. Dette danner grunlaget for den virksomhet som engelske vitenskapsmenn fra University of Cambridge startet i 50-årene, og som vi bedriver idag.

Ved fyret kan man på et lite område årlig registrere variasjon i trekket til alle artene som trekker gjennom Sør-Norge. Her kan vi satse ekstra på truede arter, som det på andre lokaliteter er sparsomt med, men som det ved Lista fyr opptrer såpass mange av at en kan avdekke bestandsvariasjoner.

Ved de andre flotte fuglebiotopene på Lista, er variasjonen noe lavere, og de egner seg i mindre grad for undersøkelser av trekkende fugl. Vi vil imidlertid påpeke at disse andre områdene er minst like viktige for fuglene som området ved Lista fyr.

Arbeidet som utføres idag

Høsten 1989 og våren 1990 har Lista ringmerkingsgruppe drevet daglige registreringer ved fyret. Våre primære mål er å få lagd et referansemateriale som kan gi oss tall for de forskjellige arters bestandsnivå. Dette vil vi bruke til å avdekke forskjeller fra nivået på 50-tallet, og vi ønsker å lage et materiale som kan brukes om 10 eller 100 år ved lignende undersøkelser. Interesserte kan da gjenta det vi vil gjøre ved fyret, og sammenligne med vårt materiale.

Noe av motivasjonen for arbeidet er de store endringer i landskapet, den økte forurensningen og de mulige klimaendringer som har skjedd/vil komme. For fuglene vil hver av disse forandringene virke både i hekkeområdene hos oss, på trekkveiene og i overvintringsområdene.

Trekket for de fleste arter konsentreres gjerne, slik at halvparten av alle individene trekker i løpet av et par dager. Derfor er det helt nødvendig for oss å være til stede hver dag, hvis vi ikke skal få et materiale med store hull, for ikke å si et halvt meningsløst materiale.

Daglig bemanning har latt seg gjøre ved rullering av vakter mellom 3-4 personer, som har mer eller mindre fleksible skiftordninger på sine respektive arbeidsplasser (Elkem & Tinfos).

En annen forutsetning har vært at vi har fått disponere vikarboligen, det vil si et rom som ligger vis-a-vis huset der A. Vaagsvold har sitt galleri. Her har vi anledning til å ligge over, lage mat og få tørket klær når det er nødvendig. Dette er viktig når man er til stede daglig i trekkperiodene, er meget tidlig oppe og jobber mange timer hver dag. Et sted å oppbevare utstyr og papirer, samt loggføre observasjonene, er en forutsetning for gode resultater.

Etter at en del av materialet fra arbeidet som

hittil er utført, har blitt gjort kjent, har det vært stor interesse fra ornitologer lokalt, og fra ornitologer over det ganske land som ønsker å ta del i arbeidet. Foreløpig har ikke dette vært mulig på grunn av innarbeiding av rutiner. Vi har også ønsket å utvikle forholdet til fyrbetjeningen, som lar oss disponere hus og hage til fangst, og forholdet til grunneiere, gjennom et fåtall personer i første omgang. Den store interessen skyldes ikke minst at Lista fyr er meget lett tilgjengelig i forhold til andre fuglestadjoner plassert på øyer der man er avhengig av vær til sjøtransport.

Framtidige planer ved Lista fyr

Slik situasjonen er i dag, der vi låner vikarboligen ved fyret i de perioder den er ledig, er vi meget fornøyd. Det er nemlig kun sporadisk at boligen disponeres av fyrvikarer. Og det lille huset er ideelt til formålet, der det ligger midt i "fuglemekka"!!

Vi har imidlertid registrert at det foreligger mange ideer/planer omkring framtidig bruk. Vi ser i utgangspunktet positivt på fyret som et "kultursenter", og vi har få problemer med å se oss selv som en viktig del av dette. Vi ønsker derfor allerede nå, før for mange planer er fastspikret, å si i fra at vi i dag er til stede. Vi mener det har betydning at vi bruker området hele året, når det ellers ikke er andre enn oss og fyrbetjeningen til stede. Vi ønsker at en i det videre planarbeidet tar hensyn til dette.

For oss er det viktig å ha et sted å være. Helst der vi er i dag, da dette huset som sagt er ideelt for oss, mens det for annen virksomhet trolig har noe begrensede muligheter, da det er meget lite. Imidlertid kan vi nok greie oss med et annet oppholdssted i et av de andre husene, uten at det vil skade virksomheten.

Vårt andre ønske er at mest mulig av de busker og løvtrær som finnes på området, ikke skades ved iverksettning av nye planer, da de danner et meget viktig skjul/spiskammer for småfugl på trekk.

Som organisasjon kan vi skilte med mange aktive i et positivt og utviklende miljø, som

lett kan utvikles enda bedre ved Lista fyr. Vi er i en organisasjon som jobber for verdier som folk og samfunn mer og mer vet å verdsette. Inntekter gir dette arbeidet oss derimot ikke, og penger til kjøp/leie av hus til markedsverdi er det små utsikter til. Vi håper imidlertid på at beslutningstakerne omkring Lista fyrs framtid vet å sette pris på det arbeidet vi utfører. ASrbeidet vil helt sikkert bli godt kjent utenfor kommunens og fylkets grenser. Dette sammen med verneområdene vil ytterligere profilere kommunen i miljøsammenheng, og gjøre den enda mer kjent for sin natur.

I første omgang kan vi tenke oss å markere oss ved fyret på følgende måter overfor interesserte: Foto/plakatutstilling med informasjon om arbeidet med fugl generelt og ved Lista fyr spesielt. Tilsvarende også for fuglelivet på Lista, med fokus på verneområdenes plante- og dyreliv, for eksempel i samarbeid med fylkets miljøvernnavdeling. Vi er også positive til samarbeid med skolene, og vi ser for oss muligheten til å kunne gi skoleungdom innblikk i det arbeidet vi gjør.

Omvisninger i området med hensyn på fuglelivet kunne vært ønskelig, men det er tvilsomt om dette lar seg forene med vern, da omvisninger lett vil kunne føre til økte forstyrrelser i verne- og fredningsområdene.

I tillegg tar vi gjerne på oss å holde Steinodden-området søppelfritt!!

LRSK - LRSK - LRSK!!!

De som ønsker å få med sine artsobservasjoner fra 1989 på neste LRSK-rapport fra Leif E. Gabrielsen, må sende inn LRSK-skjemaene innen 1. desember da rapporten er under bearbeidelse. Neste LRSK-rapport offentliggjøres i Piplerka nr. 1 - 1991. Adressen står som alltid før på side to!!

Målsetninger for den ornitologiske virksomheten ved Lista fyr

Gruppen av amatørornitologer som i dag driver virksomheten ved Lista fyr har følgende erklærte målsetninger med arbeidet:

- 1) Daglig ringmerking av fugl årlig i periodene 1.april - 10.juni og 20.juli - 10.november på faste nettplasser.
 - 2) Daglige tellinger av trekkende og rastende fugl om våren når værforholdene tilsier at større konsentrasjoner kan forekomme.
 - 3) Daglige tellinger av trekkende og rastende fugl om høsten i perioden 20.juli - 10.november.
 - 4) Bearbeiding av materialet med hensyn på årlige variasjoner av hekkefugl og trekkfugl, samt offentliggjøring av data i årlige publikasjoner.
 - 5) Informere spesielt og søke mer informasjon ved klare indisier på tilbakegang hos enkelte arter, samt å påvirke andre til ytterligere undersøkelser og vern i slike tilfeller.
 - 6) Avdekke mulige klare forandringer i fuglefaunaen siden undersøkelsene som ble gjort i 50-årene av de engelske forskerne.
 - 7) Informere besøkende ved Lista fyr og kommunens innbyggere om fugl og fuglevern generelt, vårt arbeide med trekkfugl og verdien av verneområdene i nærheten.
 - 8) Være "til stede" slik at krypskyting av sjeldne fugler og dyr, som til nå har forekommet, opphører. Lovbrytere av dette slaget skal vite at vi er i området, og at muligheten for å bli oppdaget/anmeldt er stor.
 - 9) Skape et trivelig miljø for interesserte som vil yte en innsats i arbeidet. Oppnå gode samarbeidsforhold med fyrets ansatte, grunneiere, statlige/kommunale (miljøvern-) institusjoner, andre frivillige miljøorganisasjoner og eventuelt andre nåværende og framtidige brukere av området.
- Til slutt vil vi be om at informasjon omkring beslutninger og planer i tilknytning til fyrets framtid, også blir tilsendt oss.



Lista fyr sett fra hovedveien. (Foto: Runar Jåbekk).

KONKURRANSEFUGLEN



Det går opp og ned med responsen på konkurransefuglen. Mens vi forrige gang mottok hele fjorten svar, var det kun fem personer som sendte inn svar denne gangen. Alle hadde for øvrig rett svar.

Hvorvidt den noe labre responsen skyldtes at konkurransefuglen var for vanskelig vites ikke. For en av innskriverne utgjorde imidlertid arten forrige gang ikke noe stort problem: "Jeg tror at konkurransen i Piplerka nr. 2 1990 var en spurvehauk i et tre på Lista", skrev han. Og det er så rett så rett. Hadde han også svart at fuglen er fotografert av Ole Aa. Brattfjord, skulle vi vurdert en trøstepremie.

Trøstepremie fordi bokpremien denne gang går til en annen innskriver. Nemlig Martin Lie Pedersen, Mandal.

Vi har imidlertid rotet fram en ny konkurransefugl, og vi regner med at de fleste nå skal få brynt seg litt.

Svaret skal som vanlig sendes redaktøren av dette eminente tidsskrift senest tre uker etter at du har mottatt Piplerka. Lykke til!!





«Straffes etter tiltalen»



■ ■ Aktor Ebba Farre Roksvold har lagt ned påstand om at de fire Lista-bøndene dømmes i samsvar med tiltalen, til bøter fra 15.000 kroner til 30.000 kroner.

■ ■ I sin prosedyre gjorde hun det helt klart at bøndene fortsettlig har forbrutt seg mot vernebestemmelsene rundt Nesheim-vannet.

■ ■ Forsvarer Anders Rekve mente holdt at hans klienter måtte blankt frifinnes.

■ ■ «Firer-bandene» fra Lista, Leif Ullestad, Jan Håland, Henning Kolnes og Thorbjørn Thorkildsen kommer til å anke saken inn for lagmannsretten om ikke deres syn vinner frem.

• SIDE 3

Aktor Ebba Farre Roksvold (til v.) fotografert sammen med opplysningsmann Olaf Landsverk og Henning Kolnes, en av de fire tiltalte. (Foto: Sjak R. Haaheim).

NESHEIMSUMPEN - Første rettsrunde

Finn Jørgensen

Denne saken vil få stor betydning for miljøvernsaker i Norge. Det er helt klart at dommen i Lyngdal herredsrett vil danne retningslinjer for avgjørelsen av tilsvarende saker på andre kanter av landet. NOF avd. Vest-Agder og Lista Lokallag er svært opptatte av denne saken som er blitt en hjertesak for foreningene.

Politianmeldt

Det er like i overkant av ett år siden Fylkesmannen i Vest-Agder politianmeldte 4 listabønder for alvorlige brudd på vernebestemmelser ved Nesheimvann Naturreservat.

De har harvet, pløyd, sådd og drevet grøftearbeid innenfor vernesonen, noe som de heller ikke benekter. Derimot nekter de all straffeskyld.

Oppsyn

Ved opprettelsen av midlertidig vern av Nesheimvann ble Kåre Olsen oppsynsmann. Nå er Olaf Landsverk ansatt i hel stilling som oppsynsmann for samtlige reservater i Lyngdal og Farsund. NOF avd. Vest-Agder og Lista Lokallag er svært opptatte av denne saken, som er blitt en hjertesak for foreningene. Begge foreningene har påpekt direkte overgrep i reservatet overfor miljøvernavdelingen, uten at det har ført fram.

Oppsynsmann Kåre Olsen oppdaget dette forholdet, og det måtte faktisk politisperring til for å stoppe lista-bøndene. Flere ganger har Olsen reagert på ulovligheter uten at miljøvernavdelingen har iverksatt tiltak for å hindre bøndene i å ødelegge dette helt unike området.

Spiser bit for bit

Bøndene leker med miljøvernmyndighetene. De påstår at de driver vedlikehold av eksisterende teiger med grøfterensik og drenering. I realiteten spiser de seg innpå verneområdet bit for bit og tlegner seg mere og mere dyrket areal. Med

de dårlige beskrivelsene som foreligger av grøfte-systemene i det aktuelle området er det klart at bøndene vet å utnytte dette. Med stadige inngrep og liten reaksjon fra ansvarlige miljøvernmyndigheter er det klart at bøndene vil prøve seg om og om igjen. Nå ble hele den viktige sumpen tørrlagt, slik at miljøvernavdelingen ble nødt til å reagere. Viss bøndene ikke blir dømt, får dette konsekvenser for lignende saker over hele landet.

Avgjørende dom

Dommen i denne sak blir den første i sitt slag her til lands. Det er stor interesse utover fylkets grenser om utfallet. Vil de bli dømt? Vil de bli frifunnet? Vil eventuelt størrelsen på bøtene bli endret? Avgjørelsen vil i alle tilfeller ha stor betydning for utfallet av lignende saker her til lands. Bødené ble først ilagt bøter på tilsammen 80.000,-, noe som de ikke aktet å betale. Derfor er de nå havnet i Lyngdal herredsrett for prøving av lovverket på miljøvernsektoren. Underveis ble det avdukket mange huller i vernebestemelsene samt det norske lovverket. Etter at bøndene nektet å betale bøtene er de nå havnet i retten. Påtalemyndighetene finner å oppretholde tiltalene og at bøndene må bli dømt til å betale de ilagte bøtene.

Bøndene skyldige

Etter flere ukers ventetid kom endelig dommen. Listabøndene straffes etter tiltalen. Det er kun noen små endringer, men totalt sett ble det seier på alle punkter for miljøvernet.

Bøter og saksomkostninger må betales. En stor dag for oss, men - det er jo alltid et men - hvordan blir så det endelige utfallet av saken.

Bøndene gir nemlig signaler om at de vil anke dommen inn for lagmanns- retten og gjerne helt til høyesterett.

Skal vi nå gå en ny spennende tid i møte ? I alle tilfeller ser det ut til at riksadvokatens påpekninger om å opptre skjerpende overfor miljøkriminalitet blir tatt på alvor.

La oss så håpe at denne dommen skal skape preventiv virkning overfor andre bønder som går med planer om nydyrking i eller nær opprettede reservater.

Restaurering ?

Hva hjelper det egentlig med bøter, når skaden allerede er skjedd? Det vil vel skape uro hos noen, men det må være helt klart at størrelsen på botene må være så høy at det

ikke skal være mulig å kalkulere inn slike "utgifter" i dyrkningsplaner. Men, hva vil nå skje ved Nesheimsumpen. Skal det igangsettes restaureringstiltak eller skal det være som det er og bøndene kan nyte godt av det de har fått stilt istand ? Lovverket er veldig svakt på dette punkt. Det er svært vanskelig å forlange området restaurert til den kvalitet det hadde før inngrepet. Slik det er nå vil det aldri bli godt igjen. Det må i alle fall forlanges at de utplantede trærne skal bli fjernet igjen. Ekspertene mener at frøene fra de tidligere planteartene i området fremdeles kan skape tilsvarende biotop. Det må vel være mulig å plugge igjen grøften og la sumpen bli sump igjen.

Aktor: «Straffes etter tiltalen»

Aktor Ebba Farre Roksvold har lagt ned påstand om at de fire Lista-bøndene dommen i samsvar med tiltalen, til bøter fra 15.000 kroner til 30.000 kroner. I sin prosedyre gjorde hun det helt klart at bøndene fortsatt har forbrutt seg mot vernebestemmelsene rundt Nesheimvannet.

Av BJARV. H. HANSEN
Forsvarer Anders Røder fastholdt at bøndene måtte tilrettelegges.

«Vi kommer til å sette inn for lagmannsretten om ikke vi får nye vitner frem, sier «bønderne» fra Lista, Leif Ulmestad, Jan Håkonsen, Håkonsen og Thorbjørn Thorkildsen.

De tidligere bøndene er representert, og det fremmer seg selv om bøndene egentlig er skjøld, mente Ebba Farre Roksvold.

Pluss oss i regler

Bøndene vil ikke det blir ikke, må vi finne oss i de reglene som gjelder i naturen. Det gjelder også i disse sakene. Jeg er klar over at de fire tiltalte er samlet i rettskretsen rundt Nesheimvannet. Det rettskretsen ikke at de kan ta seg til rette slik de selv ønsker, påpekt aktor i sin prosedyre. Han gikk deretter over til å redegjøre rundt for punkt.

«Hva de fire bøndene på seg handlet i



underrettsmann, underrettsrett
«Hva Farre Roksvold
«være redegjøre be-
med påstandene
«en i oppgitt
«Hva i sak

Jyll. Bøndene mente hva de
gjorde de de sette i gang at
bønder i naturreservat. Det
må også være at straffesker
pender naturen.

Aktor i tiltal om de fire tiltalte
bøndene må tilrettelegges på alle
punkter. Hans prosedyre på
stand bygger på at forutsetning
ikke er ulovlig.

ført frem i d-
Hva er
de er

Inngrepene er sjokkerende»

A. KVARSTEIN

UND: - Jeg ble virkelig rørt da jeg fikk se hvordan capet var fullstendig fort bare på noen få uker, da om for å se på inngrepene bondene hadde gjort i fugrervatet. Dette sa naturkonsulent hos fylkesmann Finn Yngvar Benestad, da går vitnet i Lyngdal herrett. Benestad mener at det kan være tvil om at inngrepene i området er klart ulovlige. Benestad reagerte sterkt på, var det som i fjor mer ble gjort ved Leif Ullens gård. Hundrevis av trær rykket opp med roten og slett i en rekke langs kanaan gjennom våtmarksområdet, flere forhøyninger ble jevnet. Det ble også harvet og frest området.

Åtalemyndighetens vitner i saken i går, hadde alle tvetydig syn på at inngrepet klart var i strid med fredsbestemmelsene. Ingen av

dem kunne godta at bearbeidelsen av arealene kunne kalles for rydding av beite, som er tillatt ifølge forskriftene. De mente det var snakk om regelrette forsøk på fulldyrking av jorda.

Heller ikke de tilfallets utsagn om at de hadde rett til å renke

fra retten

og utbedre gamle grøfter og kanaler, vant Vedlikehold anlagt for ifølge regler at mange av gravet opp anlagt lang

Naturver fortalte et aktor Ebb hvordan a dene had

- Det h lig å san har tatt har stor til en vi opplevd

rett opp i ansiktet. Alt i alt kan vi si at bondene på Nesheim skulle vært anmeldt før. De har stadig tøyet grensene for det tillatte, og i ettertid ser vi at vi strakk oss for langt i et forsøk på å komme fram til en minnelig ordning. Det lyktes vi jo aldri med, sa Finn Yngvar Benestad.

Også oppsynsmann Olaf Landsverk kunne fortelle om bondenes mangel på vilje til å følge opp myndighetenes påbud. Det var Landsverk som første gang trøppet opp for å stoppe inngrepene i om-

ner. Selv etter av de til- ble påbudt også av de til- ble påbudt også av de til-

mannfolkene kom, sa han. Det er Leif Ullend som er blitt sterkest berørt av fredningen. En betydelig del av hans jord er fredet, uten at han har fått noen erstatning ennå. Saken har gått så inn på Ullend at han har sluttet som bonde og forpaktet bort gården.

Kåre Olsen var oppsynsmann i området fra 1982-1989. Det var han som oppdaget inngrepene i fjor sommer. Han kunne også fortelle at det ved flere andre anledninger, blant annet i 1986 og 1986, var gjort alvorlige inngrep i fuglefredningsområdet.

Olsen er fugleekspert, og har gjennom et tiår utført detaljerte registreringer av fuglelivet i naturreservatet. Han ble gjennomført i 1986, og har

«BØNDENE BRØT LOVEN»



Miljø mot jordbruk
Først kom bondene til Nesheim. Deretter kom miljøvernerne. Nå arbeider de med å jevne ut kanaanene som bondene har for i fjor eller

Påtalemyndigheten skyter fra hoften - men skyter bom

Presseglim fra striden rundt Nesheimvann.

Hardt skyts fra advokat

80.000,- i bot

«-ve sparte ikke på kruttet og gav påtalemyndigheten -anden» på lista startet i Lyngdal herredsrett forelegg for brudd på vernebestem-

Det er ganske nøyaktig ett år siden Fylkesmannen i Vest-Agder politianmeldte de fire straffesaken som på

Omfattende sildemåkedød i Mandal

Ole Aa. Brattfjord

En eller annen klok mann har en eller annen gang sagt at "det er en stor villfarelse å tro at enhver forandring er et framskritt".

Disse ordene blir ulykksalig virkelighetsnære sett i forhold til massedøden av sildemåkeunger i Mandals og Sør-Norges største sildemåkekolonier denne sommeren, Store og Lille Vengesholmen. Det er nemlig mye som taler for at den omfattende måkedøden er det vi så ofte omtaler som framskrittets pris. En følge av rovfiske og miljødeleggende avfallsstoffer fra vårt moderne samfunn. Med andre ord en følge av vår moderne tids store villfarelse. En økologisk ubalanse.

Når måkeunger dør i det omfang de gjorde i Mandals skjærgård denne sommeren, er det et tegn på farlige forandringer i vårt miljø. Tegn som vi absolutt må ta alvorlig. For i det lange løp kan heller ikke vi overleve i en verden som er ulevelig for fuglene.

Når måkeunger dør av sult, er det et signal til oss mennesker om å handle. Noe må gjøres. Men hva?

I første omgang er det viktig å få til omfattende og nitide undersøkelser. Sjøfugloverblikking må utvides.

Hva er det så som har skjedd i Mandals skjærgård denne sommeren? Nedenfor følger en liten oppsummering:

På Store Vengesholmen sjøfuglreservat (trolig Norges største sildemåkekoloni) ble det i første halvdel av juni gjort et anslag på ca. 2.500 hekkende par (Jørgensen/Jåbekk). Ved ringmerking i uke 25 (nest siste uke i juni), ble det registrert mange, store unger. Flere nesten flygedyktige. Utviklingen så faktisk ut til å være kommet lenger enn i et normalår. 1.050 unger ble merket.

I månedsskiftet juli/august slo grunneiere



På Store Vengesholmen er massedøden blant sildemåkeunger nesten total. Paul Kristiansen, Finn Jørgensen og Henrik Lund samlet disse kadavrene på bare noen få kvadratmeter.

Tragedie i skjærgården

Tusenvis av sjøfuglunger har omkommet av sult eller blitt tatt av mink i Mandals skjærgård denne sommeren.

Vorst har det gått ut over sildemåkene. På Store Vengesholmen var det i juni 2500 sildemåkereir. Måken legger tre egg og litt under en unge vokser i snitt opp i hvert reir. I disse dager skulle det ha vært et yrende liv på holmen, men det er uvant stille.

Side 19 - Del 2

alarm. Det var da registrert nærmest total unge-dødelighet, samt en del døde voksne fugler på Store Vengesholmen.

Også på Lille Vengesholmen var unge-dødeligheten nær total. På bakgrunn av disse observasjonene ble det sendt en anmodning til fylkesmannens miljøvernnavdeling om å følge opp saken.

De døde fuglene var enten råtnet eller spist opp, slik at det var for sent å samle inn fugl med tanke på undersøkelser for om mulig avdekke dødsårsak.

Også på holmen Slettingen ble det registrert total dødelighet av unger. 12.juni ble det her registrert 727 reir. To-tre uker senere, rundt månedsskiftet, da Finn Jørgensen og Runar Jåbekk kom for å merke, var det verken levende måkeunger eller rester av unger eller egg å se. En teori her er at unger og egg muligens har blitt spist opp av de voksne fuglene. Indirekte forårsaket av matmangel??

På Hummerholmen skjedde noe lignende. Her hekker det normalt 300-400 par. I sommer ble det kun merket 40 sildemåkeunger på Hummerholmen.

Diskusjon og teorier

Under et møte på fylkesmannens miljøvernnavdeling 4.september 1990, hvor Finn Jørgensen og Runar Jåbekk fra NOF avdeling Vest-Agder var til stede sammen med Mandal kommunes miljøvernleder Henrik Lund og viltforvalter Per Espen Fjeld, mente sistnevnte at det kunne dreie seg om to aktuelle årsakssammenhenger:

- 1) *Smittsom sykdom som rammer ungene hardest.*
- 2) *Brå, lokal næringsmangel som på grunn av avgrenset næringstrekk slår hardest ut for sildemåkene i Mandal.*

Konklusjonen ble at kunnskapen om næringsøk og alternative næringskilder for sildemåke er begrenset. Årsakssammenhengen bør avklares nærmere. Hva er viktigste næring? Hvor hentes den fra? Hvordan er trekkrutene?

Det var på møtet enighet om at andre teorier,

som forstyrrelse på grunn av ringmerking eller predasjon fra mink, ikke er egnet til å forklare en dødelighet av dette omfang.

Ringmerkingen har foregått i flere år uten problemer, og det er en forutsetning under merkingen at forstyrrelsene minimeres.

Når det gjelder mink, er det konstatert at blant annet en del makrellterne-kolonier er sterkt plaget. For om mulig stimulere til økt fangst av mink, har Mandal kommune økt skuddpremien fra 25 kroner til 50 kroner pr. dyr. Men det spørs om det er et tilstrekkelig virkemiddel for å få desimert mink-bestanden til et rimelig nivå. Skjønt, hva er egentlig et rimelig nivå på en dyreart som egentlig er innført via oppdrettsnæringen, og som nå viser seg å være et stort skadeelement i vår sjøfuglfauna?

Forslag til oppfølging

Sjøfuglovervåkingen i Vest-Agder bør styrkes. I denne sammenheng ble det påpekt at sildemåkelokalitetene bør følges opp i hekkesesongen med hyppige besøk for å fange opp avvik i oppførsel og tilstand.

Dersom det oppstår massedød også påfølgende år, må død fugl straks samles inn for prøvetaking og nærmere klargjøring av dødsårsak. Sentrale myndigheter må bære omkostningene ved økt overvåking og eventuelle nærmere undersøkelser av død fugl.

Miljøvernnavdelingen vil sende brev til Direktoratet for Naturforvaltning med anmodning om økt støtte til sjøfuglovervåkingen i Vest-Agder neste år.

Det er for øvrig også tatt initiativ til opprydding på Store Vengesholmen. NOF Mandal lokallag påtok seg denne oppgaven under ledelse av Runar Jåbekk.

Det ble under oppryddingen 8.september samlet inn hele 662 døde fugler. Av disse var ca. 40 voksne. I tillegg til disse ble det funnet mellom 100 og 200 døde unger i fuktige partier på holmen.

Runar Jåbekk anslår ut fra dette at antall døde unger på Store Vengesholmen er rundt 1.000.

Av de 662 fuglene som ble samlet inn, hadde 121 ring. Noe som kan tyde på at storparten av de 1.050 ungene som ble ringmerket har

Måkeungene dør som fluer for andre året på rad:

Sjøgulstragedie i Mandals skjærgård

For andre året på rad er det nå konstatert massedød av måkeunger i Mandals skjærgård. På holmer som Slettingen og Store og Lille Vengelsholmen, som har de største slidemåkekoloniene i landadelen, kan man nesten vasse i døde måkeunger. Stanken av forråttelste er påtrengende, og alarmer imot en allerede før en går i land på holmene.

Ole Aa. Brandtjord

Tragedien er omfattende. For to-ti-tusen tusen måkeunger har trøttelig omkommet, og ligger for tiden og råter på holmene. Det er nesten ikke mulig å se lenger.

De fleste av ternene og småmåkekoloniene i skjærgården er utryddet av villmink. Og på Slettingen og Store og Lille Vengelsholmen, som har gløttet seg og vokst i omkring de tusen år, er det nesten ingen måkeunger igjen.

Det er helt utryggelig dets. Det har vært makedød på holmene i alle fall de siste ti årene. Men så i år har det vært helt katastrofe. I forveien har villminken også drept mange småmåkeunger. Det er nesten ikke en eneste av de småmåkekoloniene igjen.

Denne tragedien er ikke noe nytt. Den har vært på Holmen og på Slettingen og på Store og Lille Vengelsholmen i mange år. Den er bare blitt verre.

De er begge svært opprørt av det som nå er i ferd med å skje med måkekoloniene i skjærgården.

Jeg har faret i skjærgården hele mitt liv, men aldri har jeg opplevd noe slikt. Det er helt katastrofe.

Tragedien er total. Minkene raserer koloniene. Men det er ikke bare minkene som gjør det. Det er også de andre dyrene som gjør det. Det er helt katastrofe.

lig. Forfatteren det alle, sier seg, er helt sikker på at det er villminken som gjør det.

Sjøn er tom. Selv mener han knakken til den omfattende fugledøden på holmene skyldes mangel.

De slaver ikke å finne minkene. De er for farlige. De treffer man ikke være som skjøper for å skjenke. Eller kanskje man aldri i det hele tatt for å kunne skjenke noe.

Selv er jeg en ivrig fisker, men de fagstene jeg i tillegg er en ivrig fisker. Jeg er en ivrig fisker. Jeg er en ivrig fisker. Jeg er en ivrig fisker.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Tragedien er total. Minkene raserer koloniene. Men det er ikke bare minkene som gjør det. Det er også de andre dyrene som gjør det. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.



På Store Vengelsholmen kan man vasse i døde måkeunger. Fuglene som Paul Kristiansen (i v.) og Normann Vågsvoll holder, ble alle funnet inntre i en felle av glattis på møter.

Shaddupremien nå opp til at det blir attraktivt å ha på seg en slik jakke. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe. Det er helt katastrofe.

Faksimile av Lindesnes 4. august 1990. De to på bildet var de som først slo alarm om den omfattende fugledøden, Paul Kristiansen og Normann Vågsvoll.

Sjofugltragedien i Mandals skjærgård:

Økt skuddpremie på mink?

● Sjofuglkoloniene i Mandals skjærgård har blitt rammet av massedød for andre året på rad. Flere titalls tusen måkeunger er trolig omkommet.

● Paul Kristiansen og Norman Vågsvoll fra Skjernøy slo alarm i «Lindesnes» lørdag. De påsto blant annet at minken er blitt en tragedie for sjofuglene, og at skuddpremien må økes.

● Miljøvernleder Henrik Lund lover at størrelsen på skuddpremien vil bli vurdert.

Ole Aa. Brattfjord

- Da miljøutvalget sa ja til å innføre skuddpremie på mink fra 1. juli, ble premien fastsatt til 25 kroner. Det er samme premien som ble utbetalt i 1984, siste året det ble utbetalt skuddpremie på mink i Mandal kommune. Så i og med at prisen ikke har steget på seks år, kan jeg vel være enig i at skuddpremien er noe lav. Men på den annen side så er ikke skuddpremie et ord som klinger særlig bra i mine ører, sier miljøvernleder i Mandal kommune, Henrik Lund til Lindesnes.

Henrik Lund er fullt klar over hvilke alvorlige konsekvenser den store minkbestanden i skjærgården nå er i ferd med å få for sjofuglene.

- Bakgrunnen for at vi valgte å innføre ordningen med skuddpremie igjen, ligger i en en henvendelse fra den ornitologiske foreningen. Viltnemda ble kontaktet i sakens anledning, og derfra kom det signaler om at 25 kroner ville være et passende beløp. Så da jeg la fram saken for miljøutvalget til behandling, holdt jeg meg egentlig kun til det viltnemda hadde sagt, sier Lund.

- Men hva med å øke skuddpremien for å få en bukt med problemet?

- Nå tviler jeg personlig på at økt skuddpremie på mink automatisk vil løse minkproblemet i skjærgården. Personlig er jeg ikke så veldig glad i ordninger med skuddpremie på dyr og fugler. Men jeg er fullstendig



- Økt skuddpremie på mink vil bli vurdert når status skal gjøres opp for 1990-sesongen, sier miljøvernleder Henrik Lund.

klar over de skadene minken gjør, og mener nok således at ordningen er på sin plass. Men å stimulere til økt bruk av skytevåpen i skjærgården ved å øke skuddpremien på mink er heller ingen god løsning. Men kanskje det må til, sier Lund og understreker at han akter å ta spørsmålet om økt skuddpremie opp med viltnemda når status for 1990-sesongen skal gjøres opp. Ordningen med skuddpremie på mink gjel-



Faksimile av oppslaget om sjofugltragedien i «Lindesnes» lørdag. Tragedien er omfattende, og flere titusen-talls fugler ligger og råtner på holmer som Slettingen og Store og Lille Vengesholmen. Matmangel og minken er sannsynlige årsaker til tragedien.

der i første omgang ut 1991.

- Hva med å gi dispensasjon til å skyte mink fra båt?

- Det høres ikke umiddelbart fristende ut å la «Per og Pål» farte rundt med skytevåpen i båt og knalle løs mot holmer og skjær midt i fellesferien.

- Men hva med å gi slik dispensasjon til oppsynsmenn?

- Det er jo en mulig løsning. Men dessverre gir ikke viltloven anledning til slik

dispensasjon fra forbudet mot å bruke skytevåpen i båt i nærheten av holmer. Men spørsmålet om økt skuddpremie skal i alle fall bli vurdert ved slutten av året, sier miljøvernleder Henrik Lund.

Mink som skytes eller fanges skal leveres til brannvakta i Mandal. Der får man utlevert kvittering for dyrene, og pengene kan man heve på bykassen.

kommet seg på vingene før ungedødeligheten inntraff.

Ringmerkerne regner det for sannsynlig at de under merkingen finner og merker rundt en tredjedel av ungene. Dette tyder på at det på Store Vengesholmen i år kan ha blitt klekket rundt 3.000 unger, og at en tredjedel av ungene har omkommet.

En produksjon på ca. 3.000 unger rimer bra med estimatet på ca. 2.500 hekkende par.

De 662 ungene som ble funnet den 8. september ble samlet i en stor haug, og brent. Bålet som flammet på Store Vengesholmen denne dagen ble et dystert monument over menneskelig uforstand.

Det er å håpe at hekkingen neste år vil forløpe normalt. Bestandsstørrelse og levetid for sildemåken, tilsier at de solide koloniene i Mandal bør kunne tåle ett år uten nevneverdig reproduksjon. Herunder bør det for øvrig nevnes at det også i 1989 ble registrert en god del døde sildemåkeunger, uten at dette den gang ble fulgt opp.

Skulle slik totaldødelighet inntreffe flere påfølgende år, vil det føre til en reduksjon av hekkebestanden. Og på bakgrunn av det som skjer med sildemåkebestandene andre steder i landet, med betydelig reduksjon, er det all grunn til å følge med i utviklingen av vår sønnorske underart, *Larus fuscus intermedius*.

Den nordnorske underarten, *Larus fuscus* har vist hekkesvikt og bestandstilbakegang siden 1970-årene.

Det faktum at sildemåken er en forholdsvis langttrekkende fugl, med hovedvinterkvarter i Middelhavet og Ø-Afrika (nordlig), og NV-Afrika (sørlig), gjør ikke situasjonen særlig bedre for arten.

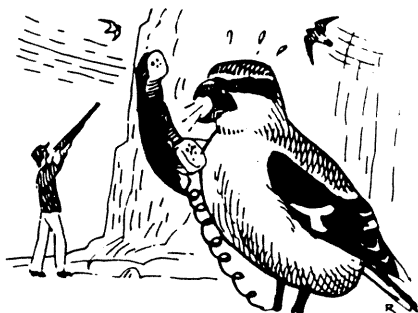
Dersom matmangel er årsaken til det som har skjedd i Mandal, kan dette henge sammen med en økologisk ubalanse som kan få konsekvenser også for større områder. Foreløpig er det imidlertid ikke registrert unormale tilstander mht. hekkesuksess for sildemåkebestandene ellers i Vest-Agder, eller i vestre deler av Aust-Agder.

Ligger årsaken i en økologisk ubalanse, tilsier dette et klart og påtvingende behov for økt omfang av vitenskapelige undersøkelser av økosystemet i Nordsjøen og Skagerrak, for å avdekke en eventuell slik ubalanse.

Kilder og litteratur:

Finn Jørgensen, Runar Jåbekk, fylkesmannens miljøvernavdeling, Vest-Agder, miljøvernleder i Mandal kommune, Henrik Lund, "Redd fuglene", Aventura forlag A/S og Cappelen's fuglehandbok (3. utgave-1987).

FUGLEVAKTA
Tlf. 090-29500



Sjøglovervåkning i Vest-Agder

Rapport fra 1990 sesongen

Finn Jørgensen

Tellingene ble utført primo juni måned, da de fleste artene har fullagte kull på denne tiden. Det var kun ett område som ikke ble dekket, nemlig Markøy i Lyngdal kommune.

Det ser ut til at reirtallene alene ikke er god nok overvåkning av sjøfuglbestanden i Vest-Agder. Vi vil ikke merke evt. tilbakegang i antall hekkende par før de ungene som skulle komme på vingene i 1990 uteblir. Grunnen til at jeg nevner dette er med bakgrunn i den store dødeligheten blant de nær flyvedyktige ungene på Store Vengesholmen i Mandal i sommer.

Det vil bli utarbeidet et eget skriv til DN og NINA fra Fylkesmannens miljøvernnavdeling som gir en orientering om dette. Se ellers egen artikkel i dette nummer om måkedøden i Mandal.

Registreringsområde	Makrell- terne	Fiske- måke	Silde- måke	Grå- måke	Svart- bak
Brattholmen, Kr.sand	x	x	418	17	2
Revsund, Kr.sand	34	x	x	x	x
Grønningen, Kr.sand	11	102	x	x	x
S.Lyngholmen, Søgne	x	0	524	4	0
Storskjær, Mandal	x	x	90	1	6
Nordreskjær, Mandal	x	x	102	26	1
Kjellingen, Mandal	x	x	153	17	5
Sandøy, Mandal	x	x	781	7	24
S.Slettingen, Mandal	x	x	727	12	15
L.Slettingen, Mandal	x	x	207	36	2
Mandal kommune	170	248	x	x	x
Merra, Lindesnes	x	x	3	2	25
Agneskjæret, Lindesnes	x	x	282	172	37
Markøy, Lyngdal	x	x	tall mangler !		
Ullerøy, Farsund	x	7	0	30	15
Rauna, Farsund	0	240	1520	90	3
Farsund kommune	176	x	x	x	x

Markøy ble ikke registrert i 1990 grunnet dårlige værforhold.

Fuglevernensfond i Vest-Agder

Ole Aa. Brattfjord

Så er arvesaken endelig "i boks", og fuglevernensfondet i Vest-Agder er en realitet. Nå står 100.000 kroner og godgjør seg på høyrentekonto i Den norske Bank (DnB) i Mandal. Som det framgår av statuttene nedenfor, er det meningen å bruke rentene fra Carl A. Jacobsens minnefond til beste for dyr og fugler i Vest-Agder.

Etter at staten hadde avkrevd arveavgift på 21.075 kroner, fikk vi totalt utbetalt 124.323 kroner av arven fra Svinørmannen Carl A. Jacobsen, etter at han som kjent testamenterte eiendommen sin til dyrevernet i Vest-Agder.

Av dette skulle advokaten vår, Asbjørn Werhus ha en godtgjørelse på 11.000 kroner (hovedsaklig for å fordele korrespondansen)!!

NOF avdeling Vest-Agder søkte imidlertid om å få refundert arveavgiften, og her om dagen kom gladmeldingen i posten. Vi fikk tilbake arveavgiften på 21.075 kroner. Dermed ble

fylkesavdelingens/miljøhusets konto styrket med godt og vel 34.000 kroner, mens 100.000 kroner nå altså utgjør "Carl A. Jacobsens minnefond".

Fredag 21. september ble fondets statutter vedtatt på styremøte i NOF avdeling Vest-Agder, hvor for øvrig også arven ble behørig feiret. Mange varme tanker ble sendt til den hjertevarme dyrevennen Carl A. Jacobsen den kvelden.

Som det framgår av statuttene, håper vi at fondet med tiden vil legge på seg litt. Kontoen i DnB er med andre ord åpen for gaver av alle størrelser. I den anledning oppfordrer vi hermed alle ornitologer i fylket om å betale inn "krysseavgift" til fondet. La det gå sport i det, og send fondet noen kroner hver gang du får deg et nytt kryss innenfor fylkesgrensen.

Etterhvert kan vi kanskje offentliggjøre fylkets "ti på topp" - en oversikt over hvilke arter som har gitt størst avkastning til "Carl A. Jacobsens minnefond".



Så er Carl A. Jacobsens minnefond en realitet. Fra venstre ser vi formann i NoF avd. Vest-Agder, Finn Jørgensen, formann i Mandal lokallag og "arkitekten" bak fondet, Bernt Kåre Knutsen og banksjef i Den norske Bank i Mandal hvor fondet er opprettet, Erling J. Reinholdtsen.

(foto: Jan Vindsetmo/Lindesnes).

STATUTTER FOR CARL A. JACOBSENS MINNEFOND

Fondet er opprettet i 1990 av Norsk Ornitologisk Forening avdeling Vest-Agder. Statuttene ble vedtatt på styremøte 21. september 1990. Det er imidlertid ikke aktuelt å aktivisere fondet før pengene har forrentet seg minst ett år. Det vil med andre ord si at det ikke kan søkes om midler fra "Carl A. Jacobsens minnefond" før ved årsskiftet 1991/92. Fondskontoen er 7319.09.56692.

§ 1

Fondets grunnkapital er ved opprettelsen kr. 100.000,-. Det kan utdeles renteavkastning til stipendier eller andre formål som tilfredsstillter fondets vedtekter.

§ 2

Grunnkapital kan økes ved ubrukte renter eller gaver, men til disse må det ikke knyttes betingelser som strider mot fondets vedtekter.

§ 3

Fondets formål er å etterkomme Carl A. Jacobsens ønske om at det som er igjen etter han skal brukes til beste for dyr og fugler i Vest-Agder.

§ 4

Fondet bestyres av styret i NOF avdeling Vest-Agder. Sekretæren i fylkesavdelingen fungerer som sekretær for fondet.

§ 5

Midler kan utheves en gang pr. år. Søknader må være styret ihende ved årsskiftet.

§ 6

Fondets vedtekter kan endres av NOF avdeling Vest-Agders årsmøte etter forslag fra NOF avdeling Vest-Agders styre.

§ 7

Ved eventuell oppløsning av fondet følges de regler som til enhver tid gjelder for NOF avdeling Vest-Agder.

Observasjon av fugl i høyspentmaster

Finn Jørgensen

Vest-Agder Energiverk (VAE) har i løpet av sommeren/høsten 89 og 90 hatt store problemer med strømbrudd eller såkalte "blink" på enkelte av sine linjer i Mandal, Lindesnes og Lyngdal.

Det er nærliggende å tro at større fugler og store flokker av bl.a. stør kan forårsake disse blinkene.

Utfra dette ble NOF avd. Vest-Agder kontaktet. VAE mente at NOF hadde god kjennskap til fuglelivet i distriktet og ba derfor om et møte, hvor vi kunne diskutere denne problematikken. Etter et konstruktivt møte, ble det besluttet at NOF skulle påta seg et prøveprosjekt angående observasjoner av fugl i høyspenningsmaster. Prosjektet ble utført i perioden 15 - 22.09.1990.

VAE ønsket å få svar på følgende spørsmål.

* I hvilke typer master skjer det overslag ?

* Hvor i masten skjer overslaget ?

* Hva hendte ?

* Hva slags fugl befinner seg i mastene/er årsak til overslag?

Metode

Da det ikke var utført noen lignende prosjekter tidligere, måtte vi komme fram til en metode for å framskaffe svar på VAE sine ønsker. Det ble besluttet at vi skulle dele oss inn i fem lag som skulle overvåke master i fem timer hver morgen i en uke. Denne metode ble valgt utfra den kjennskap vi hadde til fuglelivet i de aktuelle områdene.

Fuglerike områder ble oppsøkt. Dette hadde nok vært den beste løsningen, men på grunn av dårlige værforhold i løpet av prosjektet måtte vi endre metode. Det ble da til at vi fulgte de få fuglene som var for å se hvordan de oppførte seg i mastetoppene.

Hva slags fugl befinner seg i mastene/er årsak til overslag?

Vi har funnet ut at større flokker med stør er den mest utsatte arten. Videre er større fugler som kråke og skjære svært utsatt. Grunnen til at støren ofte forårsaker overslag er trolig det at disse sitter svært tett sammen. Når disse blir skremt opp eller letter av andre årsaker vil lett to vinger komme sammen og

danne kontakt og fuglen blir stor nok til å danne kontakt mellom linjene og forårsake overslag. Med de høye spenningene det er snakk om her, er det slik at fuglene behøver nødvendigvis ikke berøre selve ledningene. Det er kraftige felter rundt disse slik at overslag oppstår nokså lett. Størene sitter ofte i toppen av master. Det kan se ut til at de rivaliserer etter de beste sitteplassene. Det tar litt tid før flokkene får roet seg ned og i mellomtiden har de presset seg sammen, byttet plasser og kjempet seg til den stillingen de har oppnådd. Videre er det iaktatt kråker som sitter å hakker på isolatorene. Disse fuglene er store nok til å danne kontakt mellom linjene. Det er funnet to døde kråker i mastene.

Det er beklageligvis også funnet to kattugler, den ene ringmerket samme sesong.

Hva hendte?

På dette punkt har vi lite å komme med, da det ikke er iaktatt noen overslag mens vi satt på post. Vi har derimot hatt kontakt med endel av lokalbefolkningen, som igjen har gitt oss opplysninger om enkelte områder. De har hørt kraftige smell etterfulgt av sterkt lys og hvit røyk. Slike uttalelser er med å kartlegger hvilke master som er utsatte.

I hvilke typer master skjer det overslag?

Vi har kommet fram til at linjer som går gjennom kulturlandskap er svært utsatte, da det oppholder seg mere fugl i slike områder

enn i tett skog o.l.. Videre ser det ut til at linjebrytere og transformatorer er svært utsatte grunnet alle koplingspunktene. Det er også plass til store mengder av fugl oppe i disse. Det er funnet endel stør under slike master og det er her vi har sett størflokkene klumpe seg sammen. Kanskje er dette stedene som VAE bør satse på å gjøre noe med.

Hvor i masten skjer overslaget?

Dette er det vanskeligste punktet å gi svar på. Utfra det sparsomme materialet vi fikk gjennom perioden er det ikke iaktatt noen overslag.

Konklusjon etter en ukes observering

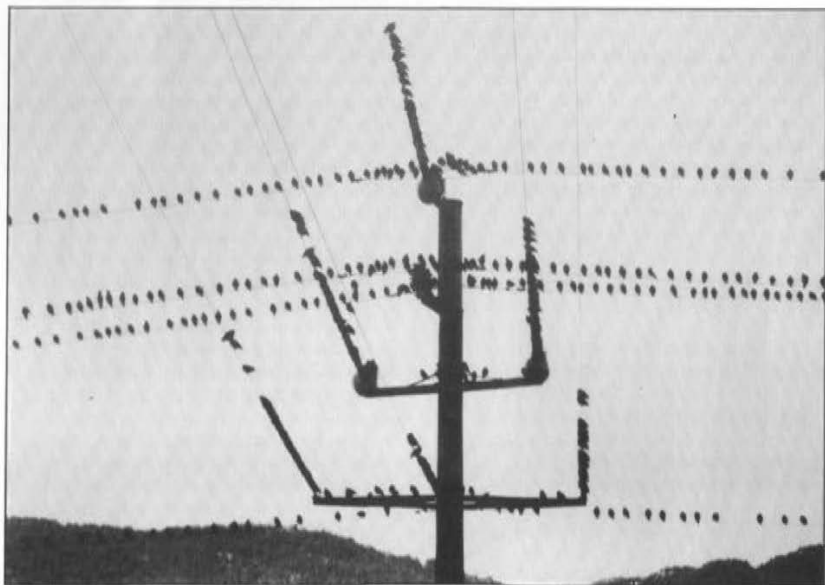
Prosjektet er svært interessant. Det er ikke blitt utført noe lignende undersøkelser i distriktet tidligere, slik at vi var nødt til å prøve oss fram. Grunnet det dårlige været har det vært lite fugl i observasjonsperioden. Dette har igjen ført til at vi ikke har klart å kartlegge alle VAE sine ønsker.

Vi mener likevel at vi har dannet oss et bilde av det som skjer, og hva som må følges opp for å gi VAE svar på sine spørsmål. I de utsatte områdene er det master som står ute på jorder som tiltrekker mest fugl.

Dette er forståelig, da fuglene finner næring her og bruker minst mulig energi for å finne en sitteplass. Det snakkes her om størflokker på opptil 1-2 og 3 tusen fugl. Flokker flyr og det bygges opp nye. Slik holder det på til langt ut i oktober.

Arter som er observert i forbindelse med prosjektet.

Det ble observert 29 arter. Her var det flere som fløy så nære linjen at det var fare for sammenstøt. Bl. a. ble gråhegre, kanadagås, stokkand, krikkand, fliskeørn, hønsheuk og spurvehauk sett nær linjene. Kattugle sitter ofte i mastetopper. Vi fant to døde, en med ring fra samme sesong. Det er også observert en hvitryggspett sittende nær toppen i ei mast.



Store flokker med stør forårsaker problemer med strømforsyningen til VAE sine abonnenter. Det oppstår problemer med kostbare datastyrte komponenter.

Foto : Sigbjørn Vik

Lista lokallag:

Fjelltur til Øvre Sirdal 9. og 10. juni 1990

Geir H. Stølen

Vi var 5 stykker, Kåre Olsen, Tor A. Olsen, Trond Sigurd Skeibrokk, Steinar Skeibrokk og Geir H. Stølen som møtte fram ved herredshuset i Vanse kl. 08.00, og helt innstilte på at denne turen skulle bli 100 %. Og det ble den da også. Vi hadde værgudene med oss, sola skinte hver dag og det var så godt som helt vindstille.

Det var Kåre og Geir som kjørte fra Vanse. På veien ned til Kvinesdal kjørte Kåre på en løvsanger, men det gikk heldigvis bra med den. Så etter at vi hadde merket den slapp vi den løs. Og da den fløy bedre enn noen gang pustet Kåre lettet ut. Og så var det bare å fortsette oppover mot Tonstad, der Kjell og Svein Grimsby ventet på oss.

Derfra bar det opp til Handelandsvannet hvor vi så endel toppender. Ja, vi trodde aldri det ville ta slutt fordi Kåre stadig så flere etter som vi satt der. Så vi fant ut at det var bedre å komme oss vekk før Kåre fikk toppender helt på hjernen! Vi dro derfra til Ortevann, hvor vi bl.a. fikk merket 3 kråkeunger og nesten ei lirype som lå og solte seg, men vi kom dessverre ikke inn på henne. Hun forlot oss, så vi måtte nøye oss med å studere ei tornskate, og ikke minst demninga oppe ved Sirekroken. Der fikk vi alle en lett dusj fra fallet. Derfra dro vi til Ådneram hvor vi skulle slå leir. Men det gikk bedre enn vi hadde trodd, for Kjell hadde skaffet oss ei hytte der. Den var til alles glede, det var både tak og vegger i den, men det skortet litt på soveplassene.

Før det problemet skulle settes på prøve måtte vi jo hive i oss litt mat og komme oss opp til Håheller vannet. Og det gikk bra. Ingen av oss satte seg fast i snøen som lå på veien, selvom det bare var en eller to dager siden den var åpnet for trafikk. Ved Håheller vannet og omegn så vi litt av hvert, men ikke dvergfolk som vi hadde håpet å finne reir av. I stedet så vi en tårnfalk som hadde tatt seg et bytte. Og så bar det opp på Hytteheia. Der skulle Steinar og Geir prøve

hvem som klarte å gå lengst barbeint i snøen, og det ble Geir. Fra Hytteheia bar det nedover til Håhellerhytta der vi var inne og signerte i hytteboka. Herfra delte vi oss litt. Kjell, Steinar og Geir tok en ekstra tur for å se om de kunne finne noen falkereir. Men det var uten hell. I stedet fikk vi samtlige øye på en fjellvåk, og da var vi jo godt fornøyde. Vi dro så tilbake til Ådneram og hytta. Etter denne turen oppstod det et problem for Steinar og Geir. De var blitt solbrente, og det var deres egen feil, siden de hadde gått med bar overkropp hele dagen.

Utpå kvelden dro Steinar og Geir ned til Tonstad med Svein, fordi han måtte hjem og kunne derfor ikke være med lenger. Og når de to kom opp var resten av gjengen borte vekk. De hadde dradd ut på egenhånd, så Steinar fant ut at da kunne han leke seg litt med stormkjøkenet sitt! Det klarte han godt, det var ild og rødsprit overalt. Da alt hadde lagt seg, og alle var i hus hadde vi en liten diskusjon om hva vi hadde sett i løpet av dagen. Så var det bare å krype til sengs, for de som hadde seng å krype i!

Etter en natt med litt søvn dro Kjell opp til Håheller vann for å se om det kunne være noen som ikke burde være der, fordi han er en slags oppsynsmann for området. Vi andre dro til Flatstølmyra, hvor det var et yrende liv av alt man kunne tenke seg. Det var også testing av hvor langt bilen til Geir kunne renne ned en bakke og ut på ei slette, men det syntes vist Kåre var i drøyeste laget. Men han sa ingenting da Steinar og Geir vasset over elva fordi de hadde sett ei gulerle på den andre siden. Det kunne siden bekrefte med



funn av reir og egg. Ja, det ble funnet mange reir på denne myra både av heipilerke, strandsnipe og rødstilk. Og om du leser artslista vil du finne ut at vi hadde en fin tur oppe på denne myra. Ja, det var så fint der at Geir tok seg en svømmetur i isvannet uten å krepere eller få varige men.

Da alt dette var gjort dro vi opp til Svartevannet, og mens vi sto der kom også Kjell fra turen til Håheller vann med omegn. Og mens vi sto der fant vi like godt ut at vi kunne ta en tur opp til demmen. Men den måtte vi gå, og det var nesten rett opp, så den ble beinhard siden snøen lå dyp og veien var stengt. Men vi klarte å komme oss til topps likevel, selv om det tok på noen hver av oss.

På demmen ble det en iherdig konkurranse om hvem som kunne kaste lengst nedover, og det ble Kjell som gikk av med seieren. Og så var det å komme seg ned igjen fra denne høyden. Det viste seg å være ganske enkelt, fordi samtlige rant ned på bare støvlene.

Fiskemåkene som lå i et vann ved siden av må ha moret seg over det synet nedover skrentene. Og etter en slik tur syntes vi at turen kunne avsluttes, så vi dro ned til Ådneram, og derfra til Tonstad. På veien var vi innom og hilste på et hønsehaukreir med unger.

Artsliste

Stokkand	Ringdue	Gråfluesnapper
Krikkand	Gjøk	Steinskvalt
Toppand	Tårnseiler	Buskskvalt
Kvinand	Låvesvale	Blåstrupe
Svartand	Taksvale	Gjerdsmett
Fjellvåk	Heipilerke	Svarttrost
Hønsehauk	Trepilerke	Gråtrost
Dvergfalk	Gulerle	Rødvingetrost
Tårnfalk	Linerle	Ringtrost
Fjellrype	Tornskate	Svartmeis
Vipe	Skjære	Gråspurv
Heilo	Kråke	Bokfink
Enkeltebekkasin	Ravn	Bjørkefink
Rugde	Fossefall	Grønnsisik
Strandsnipe	Jernspurv	Bergirisk
Rødstilk	Løvsanger	Furukorsnebb
Fiskemåke	Gulsanger	Sivspurv

I tillegg ble det sett 5 reinsdyr, 1 hare og enkelte frosk.

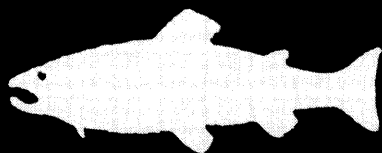
*Det ble sett mye vipe på turen til Øvre Sirdal.
(Foto: Runar Jåbekk).*



MASKINVARE PROGRAMVARE PROGRAMUTVIKLING TEKNISK BISTAND M.M	AST SANYO HP BROTHER m. fl.	A L T I
EIVON DATA		
ST. HELENAVEIEN 2 TLF. 60190		

Godt utvalg i:

- **Kontorutstyr**
- **Hobbyutstyr**
- **Skolemateriell**
- **Utstyr til hjemmekontoret**



Mandal Bok & Papir

Holbæk Eriksensgt. 10 —
I polbygget — Mandal
Tlf. 65 397

HEGLAND TRYKKERI A/s

Offset og Boktrykkeri - Bokbinderi

Postboks 24

4401 FLEKKEFJORD

Telefax (043) 23 407

Telefon

(043) *23 355

NOF-avd. Vest-Agder
anbefaler

HEGLAND TRYKKERI A/S

i Flekkefjord som
trykkeri for
tidsskrifter, foldere
og annet materiell !!

Redaksjonen av Piplerka



BUTIKKEN

Vi har det meste du trenger til
fugler, fisk, dyr, hage, jord og skog

TORVSTRØ - KALK - GJØDSEL

SAFRØ - FRESERE - MOTORSAGER

HAGEREDSKAPER - DYREFÔR - FUGLEFÔR

Solsikkefrø

25 kg.	170 kr,-
2,5 kg.	20 kr,-



Felleskjøpet Rogaland Agder

Mandal	tlf.043-62 955
Lagmannsholmen	tlf.042-25 590
Lyngdal	tlf.043-43 201
Flekkefjord	tlf.043-22 988

Leder.....	123
Formannsord.....	124
Jåbekk, Runar: Fuglekasser - hobby og forskning.....	125
Den ornitologiske virksomheten ved Lista fyr.....	138
Konkurransefuglen.....	141
Jørgensen, Finn: Nesheimsumpen - første rettsrunde.....	145
Brattfjord, Ole Aa.: Omfattende sildemåkedød i Mandal.....	148
Jørgensen, Finn: Sjøfugloverbvåkningen i Vest-Agder.....	153
Brattfjord, Ole Aa.: Fuglevarnsfond i Vest-Agder.....	154
Jørgensen, Finn: Observasjon av fugl i høyspentmast.....	156
Stølen, Geir H.: Fjelltur til Øvre Sirdal.....	158

RF RAMSTAD FOTO

Store Elveg. 10, Tlf. (043) 62 143, 4501 Mandal



*Kikkerter er vår
Spesialitet*

TELESCOPE OG FOTOSTATIVER

Til laveste pris !!

Egen import har gjort dette mulig
Vi sender over hele landet

Deres **Kowa** forhandler

Ring eller skriv og be om tilbud